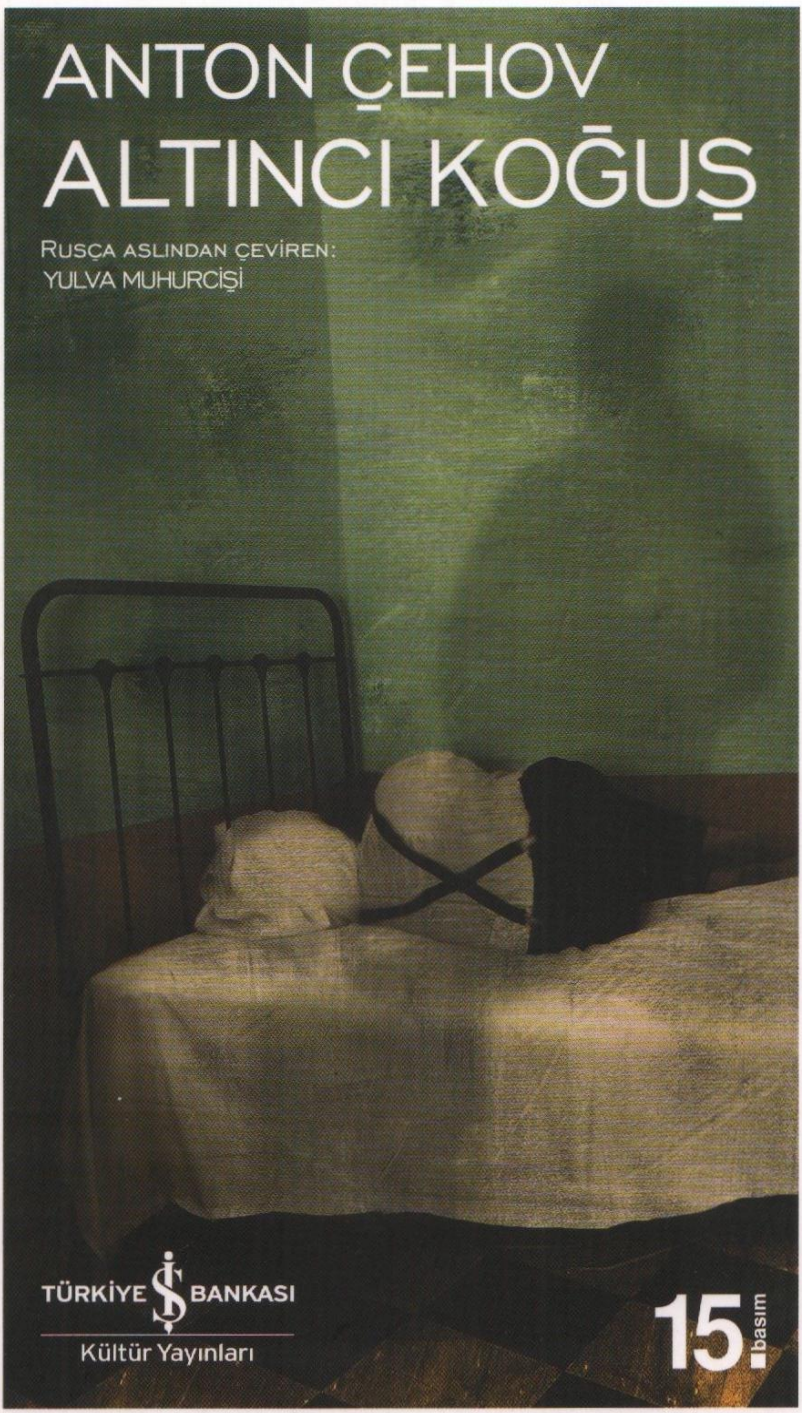
MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 102

ANTON ÇEHOV
ALTINCI KOĞUŞ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
YULVA MUHURCİŞİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

15. basım

ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV
ALTINCI KOĞUŞ

ÖZGÜN ADI
ПАЛАТА NO:6

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2017
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
KORHAN KORBEK

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM AĞUSTOS 2017, İSTANBUL
15. BASIM NİSAN 2020, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-156-9

BASKI: DÖRTEL MATBAACILIK SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Zafer Mah. 147. Sokak 9-13A Esenyurt İstanbul
Tel. (0212) 565 11 66 Sertifika No: 40970

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: YULVA MUHURCİŞİ

Lisans derecesini 2011 yılında İ.Ü. Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'ndan aldı. Yüksek lisansını aynı bölümde Rus Ressam Nikolay Ge'nin yaratıları ve ikonografik çözümlemeler üzerine, ikinci yüksek lisansını St. Petersburg Devlet Üniversitesi, Yabancı Dil Olarak Rusça Bağlamında Rus Dili ve Kültürü Bölümü'nde sanat tarihi metinlerinde dilsel araçların kullanım özellikleri üzerine yaptı. İ.Ü. Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda doktora çalışmalarına devam etmekte ve araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. İskender Tzitaşi'nin *İskender Tzitaşi'den Mektuplar – Sovyet Dönemi, Kızıl Lazistan, Laz Okulları*, Nikolay Marr'ın *Lazistan'a Yolculuk*, Anton Çehov'un *Altıncı Koğuş* ve Vasili Grossman'ın *Taşlar Ülkesine Yolculuk* adlı kitaplarını çevirmiştir.

Modern
Klasikler
Dizisi - 102

Anton Pavloviç Çehov

Altıncı Koğuş

Rusça aslından
çeviren: Yulva Muhurcişi

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

I

Hastane avlusunda dulavratotlarının, ısırganların, yaban kenevirlerinin çevresini bir orman gibi sardığı küçük bir ek bina bulunur. Bu binanın çatısı paslanmış, bacası yarı yarıya yıkılmıştır. Çürüyen sundurmanın basamakları üzerinde otlar bitmiştir. Sıvadan geriye ise sadece izler kalmıştır. Yapının ön cephesi hastaneye, arka cephesi boş bir araziye bakar; üzerine çiviler çakılmış gri renkli hastane çiti bu binayı boş araziden ayırır. Sivri uçları yukarı bakan bu çiviler, bu çit ve ek binanın kendisi, bizde yalnızca hastane ve hapishane binalarında görülen hüzünlü ve uğursuz bir görünüme sahiptir.

Eğer ısırganın sizi yakmasından korkmuyorsanız ek binaya giden dar patikadan birlikte yürüyelim ve içeride ne olup bittiğine bakalım. İşte ilk kapıyı açtıktan sonra antreye giriyoruz. Burada duvarların önü ve ocağın etrafı tepeleme hastane hırdavatıyla dolu. Döşekler, eskimiş ve lime lime olmuş sabahlıklar, pantolonlar, mavi çizgili gömlekler, kimsenin işine yaramayan, yıpranmış ayakkabılar... Bütün bu paçavralar birbirine dolaşmış, karışmış yığınlar halinde çürümekte, etrafa boğucu bir koku yaymaktadır.

Emekli bir asker olan yaşlı bekçi Nikita, armaları solmuş üniforması ve dişlerinin arasındaki çubuğuyla her zaman bu yığınların üzerinde uzanır haldedir. Adamın sert,

bitkin bir yüzü, bozkırdaki çoban köpeklerini andıran sarkık kaşları ve kırmızı bir burnu vardır. Boyu kısa, vücudu sıska ve damarlıdır, ama heybetli bir duruşa ve kocaman yumruklara sahiptir. Nikita, bu dünyada düzeni her şeyden çok seven ve bundan ötürü de dayak atma gerekliliğine inanan saf, iyi niyetli, işine bağlı, kıt görüşlü insanlardandır. Yüze, göğse, sırta, nereye denk gelirse oraya vurur ve bunu yapmazsa burada düzenin sağlanamayacağına inanır.

Daha sonra antreyi saymazsanız bütün binayı kaplayan büyük ve geniş bir odaya girersiniz. Burada duvarlar kirli mavi bir renge boyalıdır; tavan bacasız ocakların ısıttığı kulübelerdeki gibi isle kaplıdır. Kışın burada ocakların tüttüğünü ve odanın karbonmonoksitle dolduğunu anlarsınız. İç taraftan takılı demir parmaklıklar pencerelerin güzelliğini bozmuştur. Döşeme gri renkli ve pürüzlüdür. Etraf leş gibi lahana turşusu, yanmış fitil, tahtakurusu ve amonyak kokar. Bu pis koku ilk anda sanki bir sirkteki yabani hayvanlar sergisine girmişsiniz gibi bir etki bırakır üzerinizde.

Odanın içinde yere vidalanmış yataklar bulunur. Bunların üzerinde lacivert renkli hastane sabahlıkları ve başlarında eski usul takkeleriyle insanlar oturmakta, yatmaktadır. Bunlar akıl hastalarıdır.

Odada toplam beş kişi bulunuyor. İçlerinden sadece biri asil bir aileden geliyor, geri kalanlar ise orta sınıftan. Kapı tarafındaki ilk kişi olan uzun boylu, zayıf, parlak kızıl bıyıklı ve gözleri ağlamaklı orta sınıf temsilcisi başını elleriyle desteklemiş bir vaziyette oturuyor ve tek bir noktaya bakıyor. Gece gündüz başını sallayarak, iç çekerek ve acı acı gülümseyerek hüzünlenir. Konuşmalara nadiren katılır, sorulara pek yanıt vermez. Ancak ona verdikleri zaman yemek yer ve bir şeyler içer. Ağrılı, şiddetli öksürüğüne, zayıflığına ve yanaklarındaki kızarıklığa bakılacak olursa veremin ilk evresinde olduğu söylenebilir.

Hemen yanında kısa boylu, canlı, çok hareketli, sivri sakallı, bir zencininki gibi siyah ve kıvırcık saçlı yaşlı bir adam yatıyor. Gündüzleri odanın içinde pencereden pencereye dolaşıp durur ya da Türk usulü bağdaş kurarak yatağında oturup şakrakkuşu gibi ara vermeksizin ıslık çalar, sessizce şarkı söyler, kendi kendine kıkırdar. Çocuksu neşesini ve canlı karakterini geceleri Tanrı'ya dua etmek, daha doğrusu göğsünü yumruklamak ve kapıyı parmağıyla kurcalamak için kalktığında gösterir. Bu, yaklaşık yirmi yıl önce şapka atölyesi yandığında aklını yitirmiş olan Yahudi Moyseyka'dır.

Altıncı Koğuş'un sakinlerinden yalnızca onun bu binadan, hatta hastane avlusundan dışarı çıkma izni vardır. Muhtemelen hastanenin demirbaşı, sessiz ve zararsız bir deli, kasabanın soytarısı olduğu için bu ayrıcalıktan uzun zamandır faydalanmakta. İnsanlar onu sokaklarda etrafı çocuklar ve köpeklerle çevrilmiş halde görmeye çoktan alışmış. Sırtında sabahlığı, başında gülünç takkesi, ayağında terlikleriyle, bazen de yalınayak, hatta pantolonsuz sokaklarda dolaşır, kapıların ve dükkânların önünde durarak dilenir. Kimi kvas, kimi ekmek, kimisi de bir kapik verir, böylece binaya genellikle karnı tok ve cebini doldurmuş olarak döner. Beraberinde getirdiği her şeyi Nikita kendi payına elinden alır, bunu da kabaca, öfkeyle yapar. Ceplerini tersyüz ederken ve duruma şahit olması için Tanrı'ya seslenirken bu Yahudi'yi bir daha asla sokağa salmayacağını ve düzensizliğin dünyadaki her şeyden daha kötü olduğunu söyler.

Moyseyka hizmet etmeyi sever. Arkadaşlarına su getirir, onlar uyurken üzerlerini örter, herkese sokaktan birer kapik getireceğine, yeni şapkalar dikeceğine dair söz verir. Sol tarafında yatan felçli komşusunu da kaşıkla o besler. Moyseyka şefkatinden ya da insani özelliğinden ötürü de-

ğil, sağ tarafında kalan komşusu Gromov'u taklit ettiği ve ona istençsiz boyun eğdiği için böyle davranır.

Otuz üç yaşında bir adam olan İvan Dmitriç Gromov soylu bir aileden; eski bir icra memuru ve bölge sekreteri olarak çalışmış. Takip edilme hissinden mustarip. Ya yatağında büzülerek uzanır ya da sanki egzersiz yapıyormuş gibi bir köşeden diğerine yürür durur. Oturduğu pek seyrek görülür. Rahatsız edici ve belirsiz bir beklenti yüzünden her daim telaşlı, endişeli ve gergin bir hali vardır. Antreden gelen herhangi bir hışırtı ya da avludan duyulan bir bağırış başını doğrultarak "Yoksa beni mi almaya geldiler? Beni mi arıyorlar?" diye kulak kesilmesine yeter de artar. Böyle anlarda yüzü oldukça huzursuz ve tiksinti dolu bir ifade alır.

Gromov'un geniş ve elmacıkkemikleri çıkık yüzü hoşuma gidiyor. Savaşmaktan ve devamlı bir korku halinde olmaktan hırpalanmış ruhunu tıpkı bir aynadaki gibi yansıtan solgun ve mutsuz bir yüzü var. Yüzünü garip ve acı çeker bir ifadeyle buruşturuyor, ancak derin ve gerçek acının yüzüne yerleştirdiği bu ince çizgilerden mantıklı ve zeki biri olduğunu anlamak mümkün. Gözlerinde ise sıcak ve canlı bir parıltı mevcut. Gromov'u severim; Nikita dışında herkese karşı saygılı, yardıma hazır ve olağanüstü derecede naziktir. Biri bir düğmeyi ya da kaşığı yere düşürdüğünde yatağından fırlayıp kaldırır. Her sabah arkadaşlarına günaydın der, yatarken iyi geceler diler.

Gromov'un sürekli gergin hali ve yüzünü buruşturmasının dışında deliliğinin başka belirtileri de mevcut. Akşamları bazen sabahlığına sarınır, tir tir titreyerek ve dişlerini takırdatarak bir köşeden diğerine, yatakların arasında hızlıca yürümeye başlar. Sanki yüksek ateşi varmış gibidir. Bazen aniden durarak arkadaşlarına bakar. Çok önemli bir şey söylemek istediğini görmek mümkündür, ancak belli ki onu dinlemeyeceklerini ya da anlamayacaklarını düşündüğünden sabırsızca başını sallamaya, adım atmaya devam eder. Ama çok geçme-

den konuşma arzusu her türlü düşüncesini bastırır, kendini cesaretlendirerek ateşli ve tutkulu konuşmaya başlar. Konuşması düzensiz, coşkulu, hezeyan dolu; içgüdüsel ve bazen de anlaşılmazdır, fakat hem sözlerinde hem sesinin tonunda olağanüstü güzel şeyler duyulur. Yine de konuşmaya başladığında karşınızdakinin bir deli olduğunu anlarsınız. Akıldışı sözlerini kâğıda aktarmak güçtür. İnsanların alçaklıklarından, hakikate kafa tutan zorbalıktan, zamanla yeryüzüne inecek olan güzel hayattan, zorbaların aptallığını ve acımasızlığını her dakika anımsatan pencerelerin parmaklıklarından bahseder. Ve ortaya eski, ancak henüz söylenmemiş şarkılardan oluşan karışık, tutarsız bir potpuri çıkar.

II

Saygın ve hali vakti yerinde bir memur olan Gromov, bundan on iki-on beş yıl önce bir şehrin en geniş caddesinde, kendine ait bir evde yaşıyordu. Sergey ve İvan adlarında iki oğlu vardı. Üniversitede dördüncü sınıf öğrencisi olan Sergey ansızın vereme yakalanıp öldü. Bu ölüm, Gromov ailesinin başına gelen beklenmedik talihsizlikler zincirinin başlangıcı oldu. Sergey'in defnedilmesinden bir hafta sonra Gromov'un ihtiyar babasına sahtecilik ve yolsuzluktan dava açıldı ve adamcağız hapishane hastanesinde tifodan kısa süre içinde hayatını kaybetti. Evleri ve bütün taşınır malları açık artırmayla satıldı, İvan Dmitriç annesiyle birlikte ellerinde hiçbir şey olmadan ortada kalakaldı.

Babası sağken Petersburg'da üniversite öğrenimi gören İvan Dmitriç'in eline ayda 60-70 ruble geçer, darlık nedir bilmezdi. Şimdi ise hayatında keskin bir değişiklik yapması gerekiyordu. Sabahtan akşama kadar az bir para karşılığında dersler vermek, yazı işleriyle uğraşmak zorundaydı; ama kazandığı bütün parayı geçinmesi için annesine gönderdiğinden açlık çekiyordu. Böyle bir hayatı kaldıramayan İvan

Dmitriç'in cesareti kırıldı, hasta düştü, üniversiteyi bırakarak evine döndü. Bu küçük şehirde birinin kayırmasıyla bölge okulunda öğretmenlik görevi üstlendi, ancak meslektaşlarıyla anlaşamadı, öğrencileri tarafından hoş karşılanmadı ve çok geçmeden görevini bıraktı. Annesi hayatını kaybetti. Altı ay boyunca işsiz dolaştı, sadece ekmek ve suyla beslendi, daha sonra icra memurluğu görevine geldi. Bu görevini hastalığı yüzünden işten çıkarılana kadar yerine getirdi.

Üniversitedeki öğrencilik yıllarında bile hiçbir zaman sağlıklı bir insan görünümüne sahip olmamıştı. Her zaman rengi soluk, zayıf, üşütmeye yatkındı; az yemek yer, iyi uyku çekemezdi. Bir kadeh şarapla başı döner, isteri krizine girerdi. İnsanlara sokulmak istese de asabi yapısı ve kuruntuları yüzünden kimseyle yakınlaşamaz, arkadaş edinemezdi. Kasabalılara daima küçümseyerek bakar, kaba cahilliklerinin, uyuşuk ve hayvanca hayatlarının ona aşağılık, mide bulandırıcı geldiğini söylerdi. Yüksek ve tiz bir sesle, hararetli hararetli, ama mutlaka ya hoşnutsuzluğunu ve öfkesini ya da coşku ve şaşkınlığını belli ederek hep içten konuşurdu. Onunla hangi konuda konuşursanız sözü hep aynı yere getirirdi: Kasabada yaşamak boğucu ve sıkıcıdır; yüksek ideallerden yoksun olan toplum zorbalıkla, kaba bir sefahatle ve ikiyüzlülükle çeşitlendirilmiş cansız, anlamsız bir yaşam sürdürmektedir. Namuslular kıt kanaat geçinirken, namussuzların karnı tok sırtı pektir. Okullara, dürüst yönetimi olan yerel bir gazeteye, tiyatroya, edebi toplantılara, entelektüellerin birlik olmasına ihtiyaç vardır. Toplumun bilinçlenmesi, dehşete düşmesi gerekir. Dmitriç insanlar hakkında yargıda bulunurken farklı renkleri gözetmeden sadece siyah ve beyaz gibi keskin renkler kullanırdı. Ona göre insanlık namuslular ve namussuzlar olmak üzere ikiye ayrılıyordu; ikisinin arası yoktu. Kadınlardan ve aşktan daima tutkuyla, heyecanla bahsederdi; ancak bir kez bile âşık olmamıştı.

Yargılarındaki keskinliğe ve asabiyetine rağmen kasabada sevilen biriydi ve arkasından sevgiyle Vanya diye anılırdı. Doğuştan gelen kibarlığı, yardımseverliği, dürüstlüğü, temiz ahlakı, yırtık sabahlığı, hastalıklı görüntüsü ve yaşadığı ailevi talihsizlikler insanda iyi, sıcak ve hüzünlü bir duygu uyandırıyordu. Üstelik iyi eğitimli ve kültürlüydü, kasabalılara göre her şeyi biliyordu ve adeta yürüyen bir sözlük gibiydi.

Çok okuyordu. Bütün gün kulüpte otururken sakalını sinirli sinirli karıştırdığı, dergilerin ve kitapların içine gömüldüğü zamanlar olurdu. Yüzüne bakıldığında bunları okumaktan ziyade çiğnemeden yuttuğunu görmek mümkündü. Okumak onun hastalıklı alışkanlıklarından biri kabul edilmelidir; zira geçmiş yılların gazete ve takvimleri bile olsa eline geçen her şeye aynı açgözlülükle saldırırdı. Evinde ise her daim uzanarak okurdu.

III

Bir sonbahar sabahı İvan Dmitriç, paltosunun yakalarını kaldırmış, orta sınıftan birine kesilen cezayı icra emri uyarınca tahsil etmek üzere dar sokaklarda ve arka avlularda çamurları sıçrata sıçrata yürüyordu. Her sabah olduğu gibi canı sıkkındı. Ara sokaklardan birinde kelepçeli iki tutukluyu götüren silahlı dört muhafızla karşılaştı. İvan Dmitriç tutuklularla önceleri de sık sık karşılaşırdı ve her seferinde içinde acımayla birlikte huzursuzluk duyardı. Bu seferki karşılaşma ise üzerinde her zamankinden farklı, tuhaf bir izlenim bıraktı. Nedense aniden onu da kelepçeleyebileceklerini ve aynı bunlar gibi çamurun içinden sürükleyerek hapishaneye götürebileceklerini düşündü. İşini bitirdikten sonra evine dönerken, postanenin yanında selamlaştığı ve sokak boyunca birlikte birkaç adım yürüdüğü tanıdık bir polis memuruyla karşılaştı; nedense bu durum da Gromov'u şüpheye düşürdü. Evindeyken tutuklular ve

silahlı askerler bütün gün aklından çıkmadı. Anlam veremediği bir huzursuzluk hali okumasına ve odaklanmasına engel oluyordu. Akşamleyin evin ışığını yakmadı, gece boyu uyumadı ve onu tutuklayabileceklerini, kelepçeleyip hapishaneye götürebileceklerini düşündü durdu. Şimdiye kadar hiç suç işlemediğini biliyordu ve gelecekte de kimseyi öldürmeyeceğinin, bir yeri kundaklamayacağının ya da bir şey çalmayacağının garantisini verebilirdi. Ancak kazara ve gayriiradi suç işlemek gerçekten zor muydu? Bir karalamaya maruz kalmak ya da adli bir hatanın kurbanı olmak gerçekten mümkün değil miydi? Asırlık halk deneyiminin de öğrettiği gibi: "Asla dilenci olmam, hapse düşmem demeyeceksin." Günümüz yargı süreçlerinde adli hatalar kolaylıkla yapılabilmektedir. Resmi görevleri ya da işleri itibarıyla başkalarının acılarıyla ilgilenmek zorunda olan hâkimler, polisler ve doktorlar zaman içerisinde bu duruma alıştıkları ve bir o kadar hissizleştikleri için çok isteseler de muhataplarına resmiyet sınırlarının dışında davranamazlar. Bu bakımdan onların, arka avlularda koyunları ve danaları kesip de akan kanın farkına varmayan köylülerden hiç farkları yoktur. Suçsuz bir insanı bütün özel haklarından mahrum bırakarak kürek cezasına mahkûm etmek için bireyle resmi ve acımasız ilişkisinde hâkimin sadece bir şeye ihtiyacı vardır: O da zamandır. Karşılığı maaş olan birtakım resmi görevleri yerine getirecek kadar zaman; karar verildikten sonra her şey biter. Ondan sonra demiryolundan iki yüz verst* uzaklıktaki bu küçük ve çamurlu kasabada adalet ve korunma ara dur! Her türlü zorbalığın toplum tarafından makul ve yerinde bir gereklilik olarak karşılandığı, beraat kararı gibi her türlü merhamet göstergesinin toplumda tatminsizlik ve intikam duyguları uyandırdığı bir dünyada adaleti düşünmek gülünç değil midir?

* 1066 metreye karşılık gelen bir Rus uzunluk ölçüsü birimi. (ç.n.)

Sabah olunca İvan Dmitriç alnında soğuk terle ve dehşet içinde yatağından kalktı. Her an onu tutuklayabileceklerinden oldukça emindi. Eğer dün akşamki ağır düşünceler onu bu kadar uzun süre terk etmediyse –diye düşünüyordu– demek ki bu düşüncelerde haklılık payı vardı. Bu düşünceler gerçekten de durduk yere aklına gelmiş olamazdı ya.

Bir polis ağır adımlarla pencerenin kenarından geçiyordu: Bu da boşuna olamazdı. İşte iki kişi evin dibinde sessizce duruyorlardı. Neden konuşmuyorlardı acaba?

O günden sonra İvan Dmitriç için azap dolu günler ve geceler başladı. Pencerenin önünden geçen, avluya giren herkes casus ya da gizli polis olarak görünüyordu gözüne. Emniyet müdürü alışıldığı üzere gün ortasında emniyet müdürlüğüne gitmek üzere civardaki malikânesinden çıkar, çift atlı arabası ile sokaktan geçerdi, ancak her seferinde İvan Dmitriç, arabanın gereğinden fazla hızlı gittiğini düşünür, emniyet müdürünün yüzünde belirgin bir ifade görürdü. İvan Dmitriç'e göre emniyet müdürü, belli ki kasabada ortaya çıkan çok önemli bir suçluyu haber vermek için acele ediyordu. Kapısının zili her çaldığında ya da kapısına vurduklarında İvan Dmitriç irkiliyor, ev sahibesinin yanında tanımadığı birini görünce acı çekiyordu. Polis ve jandarmayla olan her karşılaşmasında ilgilenmiyormuş gibi gözükmek için gülümsüyor, ıslık çalmaya başlıyordu. Tutuklanmayı beklediği için gece boyunca uyumuyor, ancak ev sahibine uyuyor gözükebilmek için yüksek sesle horluyor ve iç çekiyordu. Ve uyumuyorsa eğer vicdan azabı çekiyor demekti. Al sana kanıt! Gerçekler ve mantığı bütün bu korkularının saçma ve akıl hastalığı ürünü olduğuna, konuya daha geniş açıdan bakmak gerekirse vicdanı rahat olduktan sonra tutuklanmada ve hapishanede korkulacak hiçbir şeyin olmadığına onu inandırıyordu. Ancak konuyu ne kadar akıllıca ve mantığa uygun muhakeme ederse içindeki huzursuzluk

bir o kadar artıyor, çekilmez bir hal alıyordu. Bu durum, bakir bir ormanda kendine yer açmaya çalışan bir münzevinin baltasını ne kadar gayretle sallarsa sallasın ormanın bir o kadar gürleşmesine ve çoğalmasına benziyordu. Sonunda İvan Dmitriç, akıl yürütmenin ne kadar faydasız olduğunu görerek kendini tamamen çaresizliğe ve korkuya kaptırdı.

İnzivaya çekilmeye ve insanlardan kaçmaya başladı. Görevini önceden de itici buluyordu, şimdi daha da katlanılamaz hale gelmişti. Bir şekilde arkasından iş çevireceklerinden, cebine fark ettirmeden rüşvet koyacaklarından ve böylece onu suçlu düşüreceklerinden ya da resmi evrakta dikkatsizce hata yapacağından –ki bu da sahteciliğe eşdeğerdi– ya da başkasına ait parayı kaybedeceğinden korkuyordu. Gariptir ki, düşünceleri hiçbir zaman, özgürlüğü ve şerefi adına ciddi ciddi korkması için bin bir çeşit bahane üretebildiği bugünkü kadar çok yönlü ve yaratıcı olmamıştı. Başta kitaplar olmak üzere dış dünyaya olan ilgisi önemli derecede azalmış, hafızasını iyiden iyiye yitirmeye başlamıştı.

Baharda karlar eridiği vakit, mezarlığın yakınındaki bir hendekte yarı çürümüş iki ceset bulundu. Yaşlı bir kadına ve bir erkek çocuğuna ait cesetlerde zor kullanarak öldürüldüklerine dair belirtiler vardı. Kasabada sadece bu cesetler ve bilinmeyen katiller hakkında konuşuluyordu. Cinayeti onun işlediğini düşünmemeleri için İvan Dmitriç sokaklarda gülümseyerek dolaşmaya başladı. Tanıdıklara rastladığında ise rengi soluyor, yüzü kızarıyor, güçsüzleri ve korumasızları öldürmekten daha adi bir suçun olamayacağını anlatmaya çalışıyordu. Ancak bu yalandan davranışlar çabucak onu yordu, bir süre düşündükten sonra içinde bulunduğu konum açısından en doğru olanın ev sahibesinin bodrumunda saklanmak olduğuna karar verdi. Bütün gün, bütün gece ve ertesi gün boyunca bodrumda oturdu, epey üşüdü, havanın kararmasını bekledikten sonra bir hırsız

gibi gizlice odasına gitti. Hava aydınlanana kadar odanın ortasında hareket etmeden dikildi ve etrafa kulak kabarttı. Ancak güneşin doğuşuna yakın ev sahibesine fırın ustaları geldi. İvan Dmitriç, ustaların mutfağa fırını yeniden kurmak üzere geldiklerini çok iyi biliyordu, ama korkusu yüzünden bunların fırıncı kılığına girmiş polisler olduğuna inandı. Sessizce daireden çıktı, tepeden tırnağa korkuya kesmiş bir halde şapkasız ve ceketsiz sokakta koşmaya başladı. Ardından köpekler havlayarak geliyor, geride bir yerlerde köylünün biri bağırıyor, rüzgâr kulaklarında uğulduyor, İvan Dmitriç ise bütün dünya zulmünün sırtına bindiğini ve onu kovaladığını düşünüyordu.

Yakalanıp eve getirildi ve doktoru çağırması için ev sahibesi gönderildi. İleride de sözünü edeceğimiz Doktor Andrey Yefimıç, başına soğuk kompres uygulanmasını söyledi, kullanması için taflan suyu yazdı, başını üzüntüyle salladı ve ev sahibesine bir daha gelmeyeceğini, çünkü insanların akıllarını yitirmesine engel olmanın uygun olmayacağını söyleyerek gitti. Kira ve ilaç için elinde para kalmadığından çok geçmeden Gromov'u hastaneye kaldırdılar ve zührevi hastalar için ayrılmış koğuşa yerleştirdiler. Geceleri uyumuyor, huysuzlanıyor, diğer hastaları rahatsız ediyordu. Bir süre sonra Andrey Yefimıç'ın emri uyarınca Altıncı Koğuş'a alındı.

Bir yıl sonra İvan Dmitriç kasabada unutulup gitmişti. Ev sahibesinin sundurmanın altında duran bir kızağın içine yığdığı kitapları da çocuklarca yağmalandı.

IV

Daha önce de söylediğim gibi İvan Dmitriç'in sol tarafında Yahudi Moyseyka, sağında ise semirmekten neredeyse yusyuvarlak olmuş, tamamen ifadesiz bir yüze sahip bön bakışlı bir köylü yatıyordu. Düşünme ve hissetme yeteneğini çoktan kaybetmiş hareketsiz, boğazına düşkün, pis bir

yaratıktı bu adam. Etrafa sürekli keskin ve boğucu bir koku yayıyordu.

Adamın arkasını toplayan Nikita onu çok fena dövüyor, döverken de yumruklarını hiç esirgemiyordu. Burada korkunç olan şey onun dövülmesi değil –buna alışmak mümkündü–, bu aptal hayvanın dayak yerken sesini çıkarmaması, karşılık vermemesi, gözünü bile kırpmaması, sadece ağır bir fıçı gibi hafifçe sağa sola sallanmasıydı.

Altıncı Koğuş'un beşinci ve sonuncu sakini, bir zamanlar postanede tasnifçi olarak çalışan kısa boylu, cılız, iyi ama biraz kurnaz yüzlü, sarışın bir orta sınıf mensubuydu. Duru ve neşeli bakan zeki, berrak gözlerinden aklının hâlâ yerinde olduğu anlaşılıyordu ve çok önemli, hoş bir sırra sahipti. Yastığının ve şiltesinin altında kimseye göstermediği bir şey saklıyordu. Bunun nedeni elinden alınacağı ya da çalınacağı korkusu değil, utangaçlığıydı. Bazen pencereye yanaşır, sırtını arkadaşlarına dönerek göğsünün üzerine bir şey geçirir, kafasını eğerek giydiği şeye bakardı. Bu sırada eğer biri yanına yanaşacak olursa huzuru kaçar, göğsünün üzerine geçirdiği şeyi çekip çıkarırdı. Yine de sırrını tahmin etmek zor değildi.

Sık sık İvan Dmitriç'e:

– Tebrik edin beni, –derdi.– Şahsıma ikinci derece yıldızlı Stanislav nişanı takdim edildi. İkinci derece yıldızlı nişan sadece yabancılara veriliyor, ancak benim için nedense bir ayrıcalık yapmak istemişler.

Şaşkınlıkla omuzlarını silkerek gülümserdi.

– Kabul etmek gerekir ki, bunu hiç beklemiyordum!

İvan Dmitriç suratını asarak söylenirdi:

– Ben bu işlerden hiç anlamam.

Eski posta çalışanı gözlerini kurnazca kırparak devam ederdi:

– Eninde sonunda ne kazanacağım biliyor musunuz? İsveç Kutupyıldızı nişanını muhakkak alacağım. Uğraşmama

değecek bir nişan gerçekten. Beyaz haç üzerine siyah kurdele. Gerçekten çok güzel!

Hiçbir yerde hayat, muhtemelen bu ek binada olduğu kadar tekdüze değildir. Felçli adam ve şişman köylü dışında herkes sabah vakti kalkar, girişteki büyük teknede temizlenir, sonra da sabahlıklarının kenarıyla kurulanır. Daha sonra Nikita'nın ana binadan getirdiği kalaylı maşrapalarda çay ikram edilir. Herkesin tek bir maşrapa hakkı vardır. Öğlen lahana turşusu çorbası ve lapa yenir. Akşam ise öğle yemeğinden artakalan lapa tekrar yenir. Aradaki zamanlarda uzanırlar, uyurlar, pencereden dışarı bakarlar ve bir köşeden diğerine yürüyüp dururlar. İşte burada her gün böyle geçer. Eski postane çalışanı bile sürekli aynı şeylerden, aynı nişanlardan söz edip durur.

Altıncı Koğuş'ta yeni birileri nadiren görülür. Doktor uzun süredir yeni akıl hastası kabul etmiyor; yeryüzünde tımarhane ziyaret etmeyi seven de pek bulunmuyor. Binaya ancak iki ayda bir berber Semyon Lazariç geliyor. Berberin delileri nasıl tıraş ettiğinden, Nikita'nın ona nasıl yardım ettiğinden, bu gülümseyen sarhoş berberin her ortaya çıkışında hastaların yaşadığı kafa karışıklığından şimdi söz etmeyeceğiz.

Berberden başka kimsenin bu binaya uğradığı yoktur. Hastaların kaderinde her gün yalnız Nikita'yı görmek var.

Bu arada hastanede bir süredir tuhaf bir haber dolaşmaya başladı.

Doktorun güya Altıncı Koğuş'u ziyaret etmeye başladığı söylentisi giderek yayılıyordu.

V

Garip bir dedikoduydu bu doğrusu!

Doktor Andrey Yefimiç Ragin göze çarpan bir kişiliktir. Gençlik dönemlerinde oldukça dindar olduğu ve din alanında kariyer yapmak için hazırlandığını söylüyorlar. 1863

yılında liseyi bitirince İlahiyat Akademisi'ne girmeye niyetlenmiş, ancak tıp doktoru ve cerrah olan babası güya sert bir üslupla oğluyla alay ederek, eğer papazların yolunu tutarsa onu evlatlıktan reddedeceğini kesin bir dille beyan etmiş. Bu ne kadar doğru bilmiyorum, ancak Andrey Yefimıç tıbba ve genel olarak doğa bilimlerine hiçbir zaman eğilimi olmadığını pek çok kez itiraf etmiştir.

Yine de tıp fakültesini bitirdikten sonra papaz olmadı. Gerçi dindar bir tarafı yoktu ve doktorluk kariyerinin başında da şimdiki gibi dindar değildi.

Ağır, kaba ve köylü bir görünüşü vardı. Yüzü, sakalı, düz saçları ve güçlü, hantal vücudu geniş bir yolun kenarında han işleten semirmiş, ölçüsüz ve sert bir hancıyı andırıyordu. Mavi damarlarla kaplı sert bir yüzü, küçük gözleri ve kırmızı bir burnu vardı. Boyu uzun, omuzları geniş, elleri ve ayakları kocamandı. Bir yumrukta insanın canını alabilirdi. Buna rağmen doktor sessizce yürürdü, adımları ihtiyatlı ve çalımlıydı. Daracık bir koridorda onunla karşılaştığınız zaman yol vermek için her daim durur, ondan beklendiğinin aksine kalın bir sesle değil de ince, yumuşak tenor bir sesle "Kusuruma bakmayın!" derdi. Boynunda sert kolalı yakalar takmasına engel olan ufak bir şişlik vardı, bu yüzden sürekli yumuşak keten bezinden ya da pamuklu kumaştan gömlekle dolaşıyordu. Aslına bakacak olursanız giyim kuşamı bir doktoru andırmıyordu. Aynı kıyafeti on yıl üzerinden çıkarmazdı, genellikle bir Yahudi dükkânından aldığı yeni kıyafeti bile eskisi gibi yırtık pırtık ve buruşmuş gözükürdü. Aynı redingotla hem hastaları kabul eder, hem öğle yemeği yer, hem de misafirliğe giderdi; ancak bunun sebebi cimriliği değil, dış görünüşüne duyduğu mutlak ilgisizlikti.

Andrey Yefimıç göreve başlamak üzere kasabaya geldiğinde bu "hayır kurumu"nun vaziyeti oldukça içler acısıydı. Odalarda, koridorlarda ve hastane avlusunda kötü koku yüzünden nefes almak bile zordu. Hastane görevlile-

ri, hastabakıcılar ve onların çocukları odalarda hastalarla beraber uyuyorlardı. İnsanları canından bezdiren hamamböceklerinden, tahtakurularından ve farelerden şikâyet ediliyordu. Cerrahi bölümünde yılancık vakalarından geçilmiyordu. Bütün hastanede sadece iki neşter bulunuyordu, tek bir termometre yoktu, banyolarda patates depoluyorlardı. İdare amiri, başhemşire ve sağlık memuru hastaları soyup soğana çeviriyorlardı. Andrey Yefimiç'tan önce gelen eski doktor hakkında da söylentiler yok değildi. Güya o da hastanenin ispirtosunu gizlice satıyor, hastabakıcılar ve hasta kadınlar arasından gözüne kestirdiklerini haremine alıyordu. Bütün bu düzensizlikler kasabada çok iyi biliniyor, hatta abartılıyor, ancak yine de olup bitenler normal karşılanıyordu. Bazıları hastanede yalnızca orta sınıfla köylülerin kaldığını, bunların da kendi evlerinde hastanedekinden çok daha kötü koşullarda yaşadıkları için durumlarından şikâyetçi olamayacaklarını söylüyordu. Dağ tavuğuyla beslenecek halleri yoktu ya! Bazıları da Zemstvo'nun* yardımı olmadan zaten hiçbir kasabada iyi bir hastane inşa edilemeyeceğini, kötü de olsa bir hastaneleri olduğu için şükretmeleri gerektiğini söyleyerek diğerlerinin görüşüne destek çıkıyordu.

Andrey Yefimiç hastaneyi inceledikten sonra buranın ahlaksız bir kurum olduğu, insan sağlığı için yüksek derecede tehlike arz ettiği sonucuna vardı. Doktorun düşüncesine göre yapılacak en mantıklı şey hastaları salıvermek, hastaneyi de kapatmaktı; ancak bu, bir tek onun isteğiyle olacak şey değildi. Ayrıca bunu yapmanın da kimseye bir faydası dokunmazdı. Sonuçta maddi ya da manevi bir pisliği bir yerden kovsanız da başka bir yere sıçrayacaktır. Pisliğin kendiliğinden yok olmasını beklemek gerekir. Üstelik hastaneyi açan insanlar bir şeylere tahammül ediyorsa, hastaneye ihtiyaçları var demektir. Önyargılar, gündelik yaşantımızda-

* Çarlık Rusya'sında kırsal alanlarda kurulan yerel yönetim organı. (ç.n.)

ki bütün bu pislik ve iğrençlikler gereklidir, çünkü bunlar gübrenin kara toprağa dönüşmesi gibi zamanla faydalı bir şeye dönüşür. Kökeninde pislik barındırmayan iyi bir şey dünya üzerinde bugüne kadar görülmemiştir.

Andrey Yefimıç görevi kabul ettikten sonra hastanede hüküm süren düzensizliğe karşı oldukça kayıtsız kaldı. Yalnızca hastane görevlileri ve hastabakıcıların koğuşlarda gecelememelerini rica etti, alet dolu iki dolap getirtti. İdare amiri, başhemşire, sağlık memuru ve cerrahi odalarındaki yılancık vakaları ise olduğu gibi kaldı.

Andrey Yefimıç akla ve doğruluğa aşırı değer verirdi, ancak etrafında akıl ve dürüstlükle dolu bir hayat inşa edebilmesi için yeteri kadar güçlü bir karaktere ve inanca sahip değildi. Emir buyurmayı, yasak koymayı, mecbur bırakmayı kesinlikle bilmezdi. Sanki hiçbir zaman sesini yükseltmeyeceğine, emir kipi kullanmayacağına yemin etmişti. "Ver" ya da "getir" demek onun için çok zor bir durumdu. Canı bir şeyler yemek istediğinde kararsız bir şekilde öksürerek aşçı kadına: "Bir çay içseydim..." ya da "Bir şeyler yeseydim..." derdi. İdare amirine çalmayı bırakmasını söylemeye, onu kapı dışarı etmeye ya da bu gereksiz, asalak makamı toptan ortadan kaldırmaya da kesinlikle gücü yetmezdi. Onu aldattıklarında, pohpohladıklarında ya da kasten şişirilmiş rezil faturaları imzalaması için önüne getirdiklerinde Andrey Yefimıç ıstakoz gibi kızarır, kendini suçlu hisseder, ama yine de faturalara imzasını atardı. Hastalar açlıktan ya da kaba hastabakıcılardan şikâyetçi oldukları zamanlar utanıp sıkılır: "Peki, peki, sonra ilgilenirim... Muhtemelen, burada bir yanlış anlaşılma olmuş..." diye mırıldanırdı.

İlk zamanlar Andrey Yefimıç canla başla çalışıyordu. Sabahtan öğlene kadar hastaları kabul eder, ameliyatlara girer, hatta doğum bile yaptırırdı. Kadınlar, doktorun dikkatli biri olduğunu, özellikle çocuk ve kadın hastalıklarını kusursuz bir şekilde teşhis ettiğini söylüyorlardı. Ancak zaman

geçtikçe yaptığı işin tekdüzeliği, açıkça kimseye faydasının dokunmaması iyiden iyiye canını sıkmaya başlamıştı. Bugün otuz hasta kabul etse yarın otuz beş kişi gelecek, ertesi gün kırk; günlerce, yıllarca böyle sürüp gidecekti. Oysa ne kasabadaki ölüm oranında bir azalma oluyor ne de hasta akını kesiliyordu. Sabahtan öğlene kadar kırk hastayla ciddi ciddi ilgilenmek fiziksel olarak mümkün değildi, bu da ister istemez bir aldatmaca doğuruyordu. Hesap defterlerine göre yılda on iki bin hastaya bakılıyor, bu da en basit bir akıl yürütmeyle on iki bin hastanın kandırıldığı anlamına geliyordu. Durumu ciddi olan hastaları koğuşlara yerleştirmek, bilimsel kurallar uyarınca onlarla ilgilenmek de mümkün değildi; çünkü kurallar vardı, ancak ortada bilim denen bir şey yoktu. Felsefeyi bırakıp başka doktorlar gibi kılı kırk yararak kurallara uyacak olsa, bunun için her şeyden önce pisliğe değil, temizliğe ve havalandırmaya; kokmuş lahana turşusu çorbasına değil, sağlıklı yiyeceklere; hırsızlara değil, iyiliksever yardımcılara ihtiyaç vardı.

Eğer ölüm herkes için olağan ve meşru bir sondan ibaretse insanların ölmelerine engel olmak niye? Bir tüccarın ya da memurun fazladan beş, on yıl yaşamasının kime ne faydası var? Tıbbın gayesini, ilaçların acıları hafifletmesi olarak görürseniz kaçınılmaz olarak ortaya şu soru çıkar: Acıları hafifletmenin amacı nedir? İlk olarak, acıların insanı kusursuzluğa götürdüğü söylenir. İkinci olarak ise, eğer insanoğlu acılarını haplarla ve damlalarla hafifletebileceğini öğrenirse, bugüne kadar onları hem her türlü kötülükten koruyan hem de onlara mutluluk bahşeden dini ve felsefeyi tümüyle terk edebilir. Ölüm döşeğindeki Puşkin korkunç acılara maruz kalmış, zavallı Heine birkaç yıl felçli yaşamıştı. Peki acı çekmedikleri takdirde bir amip gibi bomboş ve anlamsız bir yaşam sürdürecek olan falanca Andrey Yefimıç ya da filanca Matryona Savişna'nın hasta olmasına engel olmak niye?

Böylesi düşünceler altında ezilen Andrey Yefimıç işleri oluruna bıraktı ve hastaneye her gün gelmeye başladı.

VI

Andrey Yefimıç'ın hayatı aynen şöyle geçiyordu: Sabahları genelde saat sekiz gibi kalkıyor, üstünü başını giyiyor, çayını içiyordu. Daha sonra ya kitap okumak için odasında oturuyor ya da hastaneye gidiyordu. Muayene olmayı bekleyen hastalar, hastanedeki bu dar ve karanlık koridorda oturmuş bekliyorlardı. Önlerinden hastane görevlileriyle hastabakıcılar çizmelerini tuğla döşeli zemine vura vura koşuşturuyor, sırtlarında sabahlıklarıyla bir deri bir kemik kalmış hastalar dolaşıp duruyor, ölüler ve kirli bulaşıklar oradan oraya taşınıyor, çocuklar ağlıyor, koridorda bir uçtan bir uca hava akımı oluyordu. Andrey Yefimıç, ateşler içinde yanan, veremli ve genel olarak aşırı hassas hastalar için bu koşulların ne kadar acı verici olduğunu biliyordu, ancak elinden ne gelirdi ki? Muayene odasında doktoru kısa boylu, tombul, tıraşlı, iyice yıkanmış ve ablak yüzlü sağlık memuru Sergey Sergeiç karşılardı. Adam ağır ve yumuşak hareketleriyle, yeni ve bol kıyafetiyle sağlık memurundan çok bir senatörü andırıyordu. Kasabada çok sayıda hastası vardı, beyaz kravat takar, kendini neredeyse hiç hastası olmayan doktordan daha bilgili sayardı. Muayene odasının köşesinde ağır bir kandille beraber çerçeve içinde büyük bir ikona, yanı başında ise beyaz kılıfla örtülü bir şamdan duruyordu. Duvarlarda piskoposların portreleri, Svyatogor Manastırı'na ait bir manzara resmi ve kurutulmuş peygamberçiçeklerinden yapılmış taçlar asılıydı. Sergey Sergeiç dindar biriydi ve ihtişamı severdi. İkona da onun sayesinde konulmuştu. Pazar günleri hastalardan biri onun

emriyle muayene odasında Akathist*'ten parçaları yüksek sesle okur, okuma bittikten sonra Sergey Sergeiç bütün koğuşları buhurdanlıkla dolaşır ve tütsülerdi.

Hasta çok, zaman azdı. Bu yüzden iş yalnızca kısa bir muayene ile uçucu bir merhem ya da hintyağı gibi ilaçların verilmesiyle kısıtlıydı. Andrey Yefimıç oturmuş bir vaziyette yanağını yumruğuyla destekler, dalgın bir halde mekanik sorular sorardı. Sergey Sergeiç de oturur, ellerini ovuşturur, nadiren söze karışırdı:

– Hastalığımız da sefaletimiz de hep merhametli Tanrı'ya dua etmediğimiz için. Aynen öyle!

Andrey Yefimıç muayene saatlerinde hiçbir ameliyata girmezdi. Ameliyat etmeyi çoktan bırakmıştı. Kan görüntüsü onu fena halde tedirgin ediyordu. Çocuklar boğazlarını muayene etmek için ağızlarını açtırmak zorunda kaldığında bağırıyor, elleriyle kendilerini korumaya çalışıyor; doktorun ise kulağında çınlayan sesler yüzünden başı dönüyor, gözlerinden yaşlar geliyordu. Hemen ilaç yazmak için acele ediyor, kadın çocuğu bir an önce götürsün diye eliyle güle güle işareti yapıyordu.

Muayene sırasında hastaların çekingenliği ve ahmaklığı, pek muhterem Sergey Sergeiç'in yanı başındaki varlığı, duvarlardaki portreler ve yirmi yıldan fazla süredir yönelttiği değişmeyen soruları bile hemencecik canını sıkardı. Beş altı hastaya bakıp giderdi. Geri kalanları ise sağlık memuru kabul ederdi.

Tanrı'ya şükürler olsun ki, Andrey Yefimıç'ın uzun zamandır özel hastası yoktu ve kimse ona engel olmadığı için eve gelir gelmez hemen odasına geçer, masasına oturur, okumaya başlardı. Oldukça fazla okur ve okuduğundan büyük keyif alırdı. Maaşının yarısını kitaba harcardı. Lojmanının altı odasından üçü kitaplarla ve eski dergilerle tıka basa doluydu. Daha çok tarih ve felsefe seçkileri hoşuna giderdi.

---

* Ortodokslukta Hz. Meryem adına okunan bir ilahi türü. (ç.n.)

Tıp konusunda ise sadece "Vraç"* dergisine aboneydi, onu da her zaman sondan okumaya başlardı. Okuması her seferinde aralıksız birkaç saat sürer ve bu onu hiç yormazdı. İvan Dmitriç'in bir zamanlar yaptığı gibi hızlıca ve aralar vererek değil de, yavaş yavaş, hissederek ve hoşuna gittiği ya da anlayamadığı yerlerde durarak okurdu. Okuduğu kitabın hemen yanında her daim votka dolu küçük bir sürahi ile tabağa konmamış, çuha bezi masa örtüsü üzerinde duran salatalık turşusu ya da salamura elma bulunurdu. Yarım saatte bir, gözlerini kitaptan ayırmadan bir kadeh votka doldurup içer, sonra yine bakmadan el yordamıyla salatalık turşusunu bulur, bir parça ısırırdı.

Saat üç olunca dikkatlice mutfak kapısına doğru yaklaşır ve öksürerek şöyle derdi:

– Daryuşka, yemek yeseydim...

Tadı oldukça kötü ve pek temiz sunulmayan yemekten sonra Andrey Yefimiç odaların arasında dolaşır, ellerini göğsünde birleştirerek düşünürdü. Saat dördü vurur, beşi vurur, Andrey Yefimiç ise hâlâ dolaşır ve düşünürdü. Arada bir mutfak kapısının gıcırdadığı duyulur, kapının ardından Daryuşka'nın kırmızı ve uykulu yüzü belirir:

– Andrey Yefimiç, bira içme vaktiniz gelmedi mi? –diye ilgiyle sorardı.

– Hayır, henüz gelmedi... Biraz daha bekleyeceğim.

Akşama doğru genellikle, Andrey Yefimiç'ın arkadaşlığından sıkılmadığı kasabadaki tek insan olan postane müdürü Mihail Averyanıç ziyarete gelirdi. Mihail Averyanıç bir zamanlar çok zengin bir derebeyiydi ve süvari olarak görev yapmıştı, ancak iflas edince ihtiyaçtan ötürü bu yaşlı haliyle posta hizmetinde iş bulmuştu. Hayat dolu, sağlıklı bir görünüşü, gösterişli ağarmış favorileri, kibar hareketleri ve güçlü, hoş bir sesi vardı. İyi yürekli ve hassas biriydi, ama çabuk öfkeye kapılırdı. Postaneyi ziyaret edenlerden herhangi

* (Rus.) Doktor. (ç.n.)

biri bir şeye itiraz ettiği, aynı fikirde olmadığı ya da yalnızca kendi düşüncesini ileri sürdüğü zamanlarda Mihail Averyanıç kızarır, bütün bedeni titremeye başlar ve gürleyen sesiyle "Kes sesini!" diye bağırırdı. Bu yüzden postane çoktandır korkutucu bir kurum olarak ün salmıştı. Mihail Averyanıç, Andrey Yefimıç'a hürmet eder, eğitimli olması ve ruhunun asaletinden dolayı onu severdi. Kasabanın diğer sakinlerine ise kendi maiyetindekilermiş gibi tepeden bakardı.

Andrey Yefimıç'ın evine girerken Mihail Averyanıç:

– Ben geldim! –diye seslenirdi.– Merhaba sevgili Andrey! Sizi de bıktırdım, değil mi?

Doktor:

– Tam aksine! –diye cevap verirdi. Sizi gördüğüm için her daim memnunum.

İki arkadaş odadaki kanepenin üzerine oturur, bir süre hiç konuşmadan sigara içerlerdi.

Andrey Yefimıç:

– Daryuşka, bir bira içsek! –derdi.

İlk şişeyi de hiç konuşmadan içerlerdi. Doktor düşünceli, Mihail Averyanıç ise anlatacak oldukça ilginç bir şeyi olan neşeli, heyecanlı biri gibi görünürdü. Konuşmayı her zaman doktor başlatırdı. Başını sallayarak ve karşısındakinin gözlerine bakmadan (konuşurken hiçbir zaman karşısındakinin gözlerine bakmazdı) ağır ağır ve alçak bir sesle şöyle derdi:

– Kasabamızda şöyle akıllıca, ilgi çekici şeylerden söz etmeyi bilen ve seven hiç kimsenin olmaması ne kadar da kötü, Saygıdeğer Mihail Averyanıç. Bu bizim için çok büyük bir kayıp. Aydın kesim bile bayağılıktan öteye geçemiyor; gelişme seviyeleri, sizi temin ederim ki, aşağı tabakadan üstün değil.

– Tamamen doğru. Size katılıyorum.

Doktor sakince ve ara vere vere konuşmasına devam ederdi:

– Siz de çok iyi bilirsiniz ki, bu dünyada insan aklının

yüksek manevi dışavurumu dışındaki her şey önemsiz ve sıkıcıdır. Akıl, hayvanlar ve insanlar arasında keskin bir sınır çizer, insandaki ilahi yöne ışık tutar, hatta bir dereceye kadar gerçekte var olmayan ölümsüzlüğün yerini tutar. Buradan yola çıkarak şunu söyleyebilirim ki akıl, elimizde olan yegâne zevk kaynağıdır. Etrafımızda akla dair hiçbir şey görmüyor, duymuyoruz, bu da zevkten mahrum olduğumuz anlamına geliyor. Gerçi elimizin altında kitaplar var, ama bu canlı bir sohbetin, karşılıklı ilişkinin yerini tutmuyor. Çok da doğru olmayan bir kıyaslama yapmama müsaade edecek olursanız, bence kitaplar notaya, sohbet ise şarkı söylemeye benziyor.

– Tamamen doğru.

Sonra kısa bir sessizlik olurdu. Mutfaktan çıkan Daryuşka donuk ve kederli bir yüz ifadesiyle yumruğunu yüzüne dayamış, konuşulanları dinlemek üzere kapıda dururdu.

Mihail Averyanıç iç çeker:

–Ah! Şimdiki nesilden akıl mı beklenir! –diye söylenirdi.

Ve önceleri nasıl sağlıklı, neşe dolu, ilgi çekici bir yaşam sürdüklerini, Rusya'da ne kadar zeki bir aydın sınıfının bulunduğunu ve bu sınıfın dürüstlük ve dostluk kavramlarına ne büyük değer verdiğini anlatmaya koyulurdu. O zamanlar senetsiz borç para verilir, darda olan bir dosta yardım eli uzatmamak ayıp sayılırmış. Ne seferler, ne maceralar, ne çatışmalar yaşanırmış; ne arkadaşlar, ne kadınlar varmış! Hele Kafkasya... Ne muazzam bir ülkeymiş! Orada bir tabur kumandanının karısı varmış ki tuhaf biriymiş; akşamları subay kıyafetleri giyer kılavuzsuz bir başına dağlara çıkarmış. Anlatılanlara bakılırsa kadının oradaki bir köy ağasıyla gönül macerası varmış.

Daryuşka iç çekerdi:

– Kutsal Meryem anamız!..

– Ve nasıl içilir, nasıl yemekler yenirdi! Ne gözü kara liberaller vardı!

Andrey Yefimıç söylenenleri dinliyor, ancak duymuyordu. Birasını yudumlarken aklından başka şeyler geçiyordu. Sonra beklenmedik bir şekilde Mihail Averyanıç'ın sözünü keserek anlatmaya koyulurdu:

– Düşlerimde sık sık zeki insanlarla sohbet ederken görüyorum kendimi. Babamdan muazzam bir eğitim aldım, ama altmışlı yılların düşüncelerinin etkisi altında olduğundan beni doktor olmam için zorladı. Bana öyle geliyor ki, eğer o zamanlar sözünü dinlememiş olsaydım şu an düşünsel hareketin tam ortasında olurdum. Belki de herhangi bir fakültenin üyesi olurdum. Elbet akıl da sonsuz değil, gelip geçicidir; ancak akla beslediğim bu düşkünlüğümün nedenini siz de bilirsiniz. Hayat can sıkıcı bir tuzaktır. Düşünen bir insan olgunluğa eriştiğinde ve tam bir bilinç kazandığında kendini istençsiz olarak sanki çıkışı olmayan bir tuzağın içindeymiş gibi hisseder. Aslında insan, iradesi dışında birtakım tesadüfler tarafından yokluktan var olmuştur. Peki neden? Varlığının anlamını ve amacını öğrenmek ister, sorularına cevap alamaz ya da saçma sapan cevaplar alır. Kapıyı çalar, ama açan kimse olmaz. Ölüm de aynı şekilde iradesi dışında karşılar insanı. İşte tıpkı bir hapishanede ortak bir felaketle birbirine bağlı olan insanlar bir arada olduklarında kendilerini nasıl daha rahat hissederlerse, hayatta da analiz etmeye ve sentezlemeye yatkın olan insanlar bir araya geldiklerinde, onurlu ve özgür düşüncelerini birbirlerine aktararak vakit geçirdiklerinde bu tuzağın farkına varmazlar. Bu bakımdan akıl yeri doldurulamaz bir zevk kaynağıdır.

– Tamamen doğru.

Andrey Yefimıç karşısındakinin gözlerine bakmadan, sakince, ara vere vere zeki insanlardan, onlarla yapılan sohbetlerden konuşmaya devam ederdi. Mihail Averyanıç ise onu dikkatli bir şekilde dinler, her söylediğine "Tamamen doğru" diyerek aynı fikirde olduğunu belirtirdi.

– Peki ruhun ölümsüzlüğüne inanır mısınız? –diye aniden sorardı postane müdürü.

– Hayır, Sayın Mihail Averyanıç. İnanmam ve inanmak için de bir sebebim yok açıkçası.

– İtiraf etmeliyim ki, bu konuda benim de şüphelerim var. Ancak yeri gelmişken söylemeliyim ki, içimde sanki hiç ölmeyecekmişim gibi bir his var. Bazen kendi kendime "Ölme vaktin geldi artık, yaşlı herif!" diye düşünürüm. Ama içimden gelen bir ses "İnanma ona, ölmeyeceksin sen!" der.

Saat dokuz olunca Mihail Averyanıç ayrılmak üzere kalkardı. Antrede kürk ceketini giyerken iç çekerek şöyle derdi:

– Kader de bizi ne yaban yere atmış! En sıkıcı yanı da burada ölecek olmamız. Çok yazık!

VII

Dostunu geçirdikten sonra Andrey Yefimıç masasına oturur, yeniden okumaya başlardı. Akşamın ve sonrasında gecenin sessizliğinde tek bir ses işitilmezdi. Sanki zaman da kitabına gömülmüş doktorla beraber dururdu. Bu kitap ve yeşil abajurlu lamba dışında hiçbir şey yoktu sanki. Doktorun kaba ve köylüyü andıran yüzü, insan aklının ilerleyişi karşısında derin duygular ve zevk dolu bir gülümsemeyle giderek aydınlanıyordu. "İnsan neden ölümsüz değil?" diye düşünüyordu. "Beynin merkezi ve kıvrımları, görme ve konuşma kabiliyeti, bu sağlık ve deha, bütün bunlar toprağa karışarak eninde sonunda yerkabuğuyla birlikte soğumaya ve sonrasında dünyayla birlikte güneşin etrafında milyonlarca yıl anlamsızca ve amaçsızca dönmeye mahkûmsa neye yarar? Toprağın altında soğuyacak ve dünyayla birlikte dönecekse insanı bu yüksek, neredeyse Tanrısal aklıyla yoktan var etmeye ve sanki alay edercesine tekrar çamura dönüştürmeye hiç gerek yok."

Maddenin dönüşümü... Ölümsüzlüğün karşısında bu ucuz bahaneyle teselli olmak ne büyük korkaklık! Bilincin dışında doğada meydana gelen bu süreçler, insanın aptallığından daha aşağıdır, çünkü aptallıkta bile bir bilinç ve irade mevcuttur; süreçlerde ise buna eşdeğer bir şey yoktur. Yalnızca ölüm karşısında saygıdan çok korku duyan bir korkak, bedeninin zamanla bir otun, taşın ya da kurbağanın içinde yaşayacak olmasıyla teselli olabilir. Maddenin dönüşümünde kendi ölümsüzlüğünü görmek, kırılan ve artık faydasız olan değerli bir kemanın kutusuna parlak bir gelecek öngörmek kadar gariptir.

Saat çalmaya başlayınca Andrey Yefimıç koltuğuna yaslanır, birazcık düşünebilmek için gözlerini kapardı. Ve beklenmedik bir şekilde kitaptan okuduğu güzel düşüncelerin de etkisiyle kendini geçmişiyle şimdiki hali üzerine kafa yorarken bulurdu. Geçmişinden nefret ediyordu, en iyisi geçmişi hatırlamamaktı, ancak şimdiki halinin de geçmişinden bir farkı yoktu. Düşünceleri soğumuş yerküreyle beraber güneşin etrafında dönerken, doktor lojmanının hemen yakınındaki büyük hastane binasında insanların hastalıktan ve pislik içerisinde olmaktan ötürü acı çektiklerini biliyordu. Belki de içlerinden biri uyumuyor, böceklerle savaş veriyordu; bir diğeri yılancığa yakalanmıştı ya da sıkıca bağlanmış bir bandaj yüzünden acı içinde inliyordu; bazı hastalar da hastabakıcılarla birlikte kâğıt oynuyor, votka içiyordu. Hesap defterlerine göre on iki bin insan kandırılmıştı. Hastanede dönen bütün işler yirmi yıl önceki gibi hırsızlık, ağız dalaşı, dedikodu, adam kayırma ve kaba bir şarlatanlık üzerine kuruluydu. Hastane eskiden olduğu gibi ahlakdışı, insan sağlığı için yüksek derecede zararlı bir kurumdu. Andrey Yefimıç, Nikita'nın Altıncı Koğuş'ta parmaklıklar ardında hastaları nasıl dövdüğünü, Moyseyka'nın her gün kasabada dolaşıp sadaka topladığını biliyordu.

Öte yandan son yirmi beş yıl içerisinde tıp alanında mucizevi değişikliklerin yaşandığını da çok iyi biliyordu. Üniversitede okuduğu yıllarda tıbbın, simya ve metafizik dalları ile aynı kaderi paylaşacağını sanırdı; oysa şimdi, geceleri okuduğu zamanlar tıp bilimi yüreğine dokunuyor; içinde şaşkınlık, hatta sevinç uyandırıyordu. Gerçekten de, ne beklenmedik bir parıltı, ne devrimdi bu! Büyük Pirogov'un* *in spe*** bile yapılmasını imkânsız gördüğü ameliyatlar antisepsi sayesinde yapılabiliyordu. Sıradan köy hekimleri bile dizkapağı rezeksiyonunu gerçekleştirmeyi göze alabiliyorlardı. Laparotomi ameliyatlarında ölüm oranı sadece yüzde birdi. Taş hastalığı ise o kadar önemsiz sayılıyordu ki, hakkında yazmıyorlardı bile. Sifilis tamamıyla iyileştirilebiliyordu. Ya kalıtım teorisi, hipnoz, Pasteur ve Koch'un buluşları, hijyene dair istatistikler ve yerel tıptaki gelişmeler? Psikiyatride bugünkü sınıflandırmalar, teşhis ve tedavi yöntemleri; geçmişle kıyaslandığında yaşanan bütün bu gelişmeler Elbruz Dağı*** kadardı. Artık akıl hastalarının kafasından aşağı soğuk su dökmüyorlar, üzerlerine deli gömleği geçirmiyorlardı. İnsanca muamele görüyorlar, hatta gazetelerde de yazıldığı gibi onlar için gösteriler, balolar düzenleniyordu. Andrey Yefimıç, Altıncı Koğuş gibi tiksinç bir yerin bugünkü görüş ve zevklere göre, ancak orta sınıf belediye başkanı ve meclis üyelerinin yarım yamalak okuma yazma bildiği, ağızlarından içeri eritilmiş kalay dökse bile doktora gözü kapalı güvenilmesi gereken bir keşiş olarak bakıldığı, demiryolundan iki yüz verst ötede, bir kasabada var olabileceğini biliyordu. Başka bir yerde olsaydı halk ve gazeteler, bu küçük Bastille Hapishanesi'ni paramparça ederlerdi.

---

* N.İ. Pirogov. On dokuzuncu yüzyılda yaşamış en ünlü Rus operatörlerden biri. (ç.n.)

** (Lat.) Gelecekte. (ç.n.)

*** Kafkaslar'ın ve Rusya'nın en yüksek dağı. (ç.n.)

Andrey Yefimıç gözlerini açarak "Ne var ki bunda?" diye sorardı kendi kendine. "Ne çıkar ki bu durumdan? Evet, antisepsi var, Koch ve Pasteur'ün buluşları var, ancak işin özü değişmedi ki. Hastalıklara yakalanma ve ölüm oranları hâlâ aynı. Deliler için balolar, gösteriler düzenliyorlar, ama yine de kendi iradeleriyle dışarı çıkmalarına izin verilmiyor. Demek ki bunların hepsi saçmalık ve gösterişten ibaret. En iyi Viyana kliniği ve benim hastanem arasında öz itibarıyla bir fark yok."

Ancak keder ve kıskançlığa benzer bir duygu, bütün bunlara kayıtsız kalmasına engel oluyordu. Yorgun olduğu için böyle olmalıydı. Ağırlaşan başı kitabın üzerine düştüğünde, ağırlığı hafifletmek için kolunu başının altına dayayıp şöyle düşünürdü:

"Zararlı bir işe hizmet ediyorum ve aldattığım insanlar için aylık alıyorum. Namuslu değilim, ama ben tek başıma bir hiçim, kaçınılmaz olan sosyal kötülüğün küçük bir parçasıyım sadece. İlçedeki bütün memurlar da zararlı kişiler ve hepsi havadan para alıyorlar. Demek ki namuslu olmamamın suçlusu ben değilim, zaman. İki yüz yıl sonra doğsaydım bambaşka biri olabilirdim."

Saat üçü vurduğunda lambayı kapatıp yatak odasına giderdi. Canı uyumak istemezdi.

VIII

Bundan iki yıl önce Zemstvo'nun cömertliği tutmuş, bir ilçe hastanesi açılana kadar kasaba hastanesinin doktor kadrosunu güçlendirmek için yıllık üç yüz ruble ödenek ayırmaya karar vermişti. Andrey Yefimıç'a yardım etmesi için ilçeden Yevgeni Fedoriç Hobotov adında bir doktor davet edildi. Henüz oldukça genç bir doktor olan adam otuz yaşında yoktu. Esmer teni, uzun boyu, geniş elmacıkkemikleri ve küçük gözleri, atalarının muhtemelen Rus

olmadığını gösteriyordu. Kasabaya beş parasız, elinde küçük bir bavul ve yanında aşçısı olarak tanıttığı, kucağında bebeği olan çirkince, genç bir kadınla gelmişti.

Yevgeni Fedoriç genellikle başında siperli bir kasket, ayağında uzun konçlu çizmelerle dolaşır, kışın ise gocuk giyerdi. Sağlık memuru Sergey Sergeiç ve veznedarla yakın ilişkiler kurmuştu; öteki memurları ise nedense aristokrat olarak adlandırır, onlardan uzak dururdu. Lojmanında *Viyana Kliniği'nin 1881 Yılına Ait Reçeteleri* adlı kitaptan başka bir kitap yoktu. Hastalarını ziyaret ederken yanında mutlaka bu küçük kitabı götürürdü. Akşamları kulüpte bilardo oynardı, kâğıt oynamayı sevmezdi. Konuşurken "sürünceme", "tumturaklı laf", "enseyi kararttığın yeter" gibi ifadeleri kullanmayı çok severdi.

Hastaneye haftada iki kez gelir, bu sırada koğuşları gezer, hastaları kabul ederdi. Antiseptik maddelerin hiç bulunmayışından ve hacamat kupalarının kullanılmasından rahatsızlık duyuyor, ama Andrey Yefimiç'i gücendirmekten korktuğu için yeni düzenlemeler getirmeye yanaşmıyordu. Meslektaşı Andrey Yefimiç'i yaşlı bir hilekâr olarak görüyor, çok miktarda parası olduğundan şüphe ediyor ve gizliden gizliye onu kıskanıyordu. Seve seve doktorun yerini almaya hazırdı.

IX

Martın sonunda, toprakta karın kalmadığı ve hastane bahçesinde sığırcıkların öttüğü bahar akşamlarından birinde doktor, arkadaşı postane müdürünü kapıya kadar geçirmek için dışarı çıkmıştı. Bu sırada ganimetleriyle Yahudi Moyseyka avluya girmek üzereydi. Başında şapkası yoktu, çıplak ayaklarına küçük lastik galoşlarını geçirmişti ve elinde sadaka topladığı küçük bir çanta vardı. Soğuktan titreyerek ve gülümseyerek doktora:

– Bir kapik versene! –dedi.

Reddetmeyi hiçbir zaman beceremeyen Andrey Yefimıç ona on kapik verdi. Adamın çıplak ayaklarının ince, kızarmış bileklerine bakarak "Islak yerlerde böyle dolaşması hiç iyi değil," diye düşündü.

Hem acıma, hem de tiksinmeye benzer bir duyguyla Yahudi'nin ardından binaya girdi. Yürürken adamın bir kel başına bir ayak bileklerine bakıyordu. Binaya girmekte olan doktoru gören Nikita ıvır zıvır yığınının içinden zıplayarak esas duruşa geçti. Andrey Yefimıç yumuşak bir sesle:

– Merhaba Nikita, –dedi.– Bu Yahudi'ye bir çift çizme vermeli, yoksa üşütecek.

– Elbette, sayın doktor. Durumu idare amirine ileteceğim.

– Lütfen. Benim adıma iste. Benim rica ettiğimi söyle.

Antreden koğuşa girilen kapı açıktı. Yatağında dirseğine dayanmış uzanmakta olan İvan Dmitriç endişe içerisinde dışardan gelen yabancı sese kulak kabarttı ve birdenbire doktorun sesini tanıdı. Bütünüyle öfkeden titreyerek yerinden fırladı; kıpkırmızı, sinirli bir yüzle, gözleri yuvalarından uğramış bir halde koğuşun ortasına doğru koştu ve bir kahkaha atarak bağırdı:

– Doktor gelmiş! Sonunda geldi! Tebrik ederim baylar, doktor ziyaretiyle bizi şereflendirdi! Lanet sürüngen seni!

İvan Dmitriç daha önce koğuşta hiç görülmemiş bir taşkınlıkla ayaklarını yere vurarak bağırıyordu:

– Öldürmek gerek bu sürüngeni! Hayır, öldürmek yetmez! Pislik çukurunda boğmalı!

Bunu duyan Andrey Yefimıç koğuşun içine doğru baktı ve yumuşak bir sesle sordu:

– Neden?

İvan Dmitriç kasılarak sabahlığına sarındı ve tehditkâr bir tavırla doktora doğru yaklaştı.

– Neden mi? –diye haykırdı.

Tiksintiyle ve tükürmek istermişçesine dudaklarını büzerek saydırmayı sürdürdü:

–Neden mi? Hırsız!.. Şarlatan! Cellat!

Andrey Yefimiç gülümseyerek suçlu suçlu:

– Sakin olun, –dedi.– Sizi temin ederim ki bugüne kadar hiçbir şey çalmadım, diğer söylediklerinizi de oldukça abartıyorsunuz. Bana kızgın olduğunuzu görebiliyorum. Sizden rica ediyorum, mümkünse, lütfen sakin olun ve soğukkanlı bir şekilde neden bana sinirlendiğinizi söyleyin.

– Beni neden burada tutuyorsunuz?

– Hasta olduğunuz için.

– Evet, hastayım. Ancak siz de biliyorsunuz ki onlarca, hatta yüzlerce deli özgürce dışarıda dolaşıyor, çünkü cehaletiniz yüzünden onları sağlıklı olanlardan ayırt edemiyorsunuz. Neden ben ve bu zavallı insanlar, dışarıda dolaşanların yerine burada günah keçisi gibi oturmak zorunda? Siz, sağlık memuru, idare amiri ve bütün hastane güruhunuz; ahlaki bakımdan hepimizden ölçülemeyecek derecede aşağı konumdasınız. Neden burada oturan siz değilsiniz de biziz? Mantık bunun neresinde?

– Konunun ahlaki yönle ya da mantıkla alakası yok. Her şey tesadüften ibaret. İçeri kapatılanlar oturuyor, kapatılmayanlar ise dışarıda dolaşıyor. Hepsi bu kadar. Benim doktor olmamda, sizin akıl hastası olmanızda ne ahlak ne de mantık arayabilirsiniz. Bu sadece boş bir tesadüften ibaret.

İvan Dmitriç boğuk bir sesle:

– Bu saçmalığı anlamıyorum... –diye söylendi ve yatağına oturdu.

Nikita'nın, doktorun yanında üstünü aramaktan çekindiği Moyseyka, yatağının üzerine ekmek, kâğıt parçaları ve küçük kemikler dizmişti. Halen soğuktan tir tir titreyerek hızlı ve melodik bir sesle İbranice bir şeyler söylüyordu. Muhtemelen küçük bir dükkân açtığını hayal ediyordu.

İvan Dmitriç titreyen bir sesle:

– Bırakın beni, –dedi.

– Bırakamam.

– Neden bırakamazmışsınız? Neden?

– Çünkü bu benim elimde değil. Sizi salıverirsem bunun size ne gibi bir faydası olacak bir düşünün. Haydi gidin. Dışarıda vatandaşlar ya da polis sizi alıkoyup tekrar buraya getirecek.

İvan Dmitriç:

– Evet evet, haklısınız... –diyerek alnını ovaladı.– Korkunç bir durum bu! Peki ne yapabilirim? Ne?

İvan Dmitriç'in sesi ve buruşturduğu gencecik, zeki yüzü Andrey Yefimıç'ın hoşuna gitmişti. Genç adama sevgi göstermek, onu yatıştırmak istiyordu. Yatakta adamın yanına oturdu, biraz düşündü ve şöyle dedi:

– Ne yapacağınızı soruyorsunuz, değil mi? Sizin durumunuzda yapılabilecek en iyi şey buradan kaçmaktır. Ancak, maalesef bunun kimseye bir faydası dokunmaz. Sizi elbet alıkoyacaklardır. Toplum kendini suçlulardan, ruh hastalarından ve genel olarak rahatsız insanlardan korumak istediği zaman baş edilemez olur. Bu yüzden geriye yapılabilecek tek bir şey kalıyor: Burada bulunmanız gerektiğine dair düşüncelerle kendinizi yatıştırmak.

– Kimsenin bunu yapmaya ihtiyacı yok.

– Hapishaneler ve tımarhaneler var olduğu sürece içinde birilerinin oturması gerekir. Siz değilse ben, ben değilse başka üçüncü biri elbet girecektir buralara. Hapishanelerin ve tımarhanelerin, pencerelerdeki parmaklıkların ve bu sabahlıkların uzak bir gelecekte yok olacağı zamanı bekleyin. Elbette o gün er ya da geç gelecektir.

İvan Dmitriç alay edercesine gülümsedi.

– Şaka yapıyorsunuz, –dedi gözlerini kısarak.– Siz ve yardımcınız Nikita gibi beyefendileri geleceğimiz ne ilgilendirir? Ancak şundan emin olabilirsiniz ki, efendim, daha

iyi zamanlar göreceğiz! Kendimi amiyane bir yolla ifade etmiş olabilirim, bana güleceksiniz, ancak yeni bir hayatın şafağı ışıyacak, hakikat galip gelecek ve bizim sokağımıza da bayram gelecektir! O günleri göremem ben, gebermiş olurum, ama birilerinin torunlarının çocukları elbet görecektir. Onları bütün kalbimle selamlıyor, onlar adına sevinç duyuyorum! Haydi ileri! Tanrı yardımcınız olsun, dostlarım!

Parıldayan gözleriyle İvan Dmitriç ayağa kalktı, ellerini pencereye doğru uzatarak heyecanlı bir sesle konuşmaya devam etti:

– Bu parmaklıkların ardından kutsuyorum sizleri! Evet, yaşasın hakikat! Sevinç içindeyim!

İvan Dmitriç'in hareketleri doktora teatral geldiyse de çok hoşuna gitmişti. Yine de Andrey Yefimıç:

– Ben sevinmek için belirgin bir sebep göremiyorum, –dedi.– Hapishaneler ve tımarhaneler olmayacak. İfade ettiğiniz gibi hakikat galip gelecek, ancak işin özü değişmeyecek, doğanın kanunları hep aynı kalacak. İnsanlar bugün olduğu gibi yine hastalanacak, yaşlanacak ve ölecekler. Hayatınız muazzam bir şafak tarafından aydınlatılacak olsa da eninde sonunda sizi de bir tabutun içine çivileyip çukurun içine atacaklar.

– Ya ölümsüzlük?

– Eh, yeter artık!

– Siz inanmıyor olabilirsiniz, ama ben inanıyorum. Dostoyevski ya da Voltaire'in eserlerinin birinde, birisi "Eğer Tanrı olmasaydı bile insanoğlu onu icat ederdi," demiş. Şuna derinden inanıyorum ki, ölümsüzlük olmasa bile yüksek insan aklı ölümsüzlüğü er ya da geç icat edecektir.

Andrey Yefimıç keyifle gülümsedi.

– Güzel söylediniz. Buna inanıyor olmanız iyi bir şey. Böylesi bir inançla duvarlar arasında bile mutlu yaşamak mümkün. Herhangi bir yerde eğitim almışlığınız var mı?

– Evet, üniversitede okudum, ama bitiremedim.

– Siz düşünen ve kafası çalışan bir insansınız. Önünüze çıkan her türlü engele karşı kendi içinizde teselli bulabilirsiniz. Hayatı idrak etmeye çabalayan özgür ve derin düşünce, saçma dünyevi kaygıları tamamıyla hor görme; işte bu iki şey, insanın daha yükseğini göremeyeceği iki lütuftur. Üç demir parmaklığın ardında yaşasanız da bunlara sahip olabilirsiniz. Diyojen de bir fıçının içinde yaşıyordu, ancak dünyadaki bütün krallardan daha mutluydu.

İvan Dmitriç suratı asık bir halde:

– Sizin Diyojen ahmaktı da ondan, –diye karşılık verdi ve birdenbire sinirlenerek ayağa fırladı:

– Ne diye bana Diyojen'den, hayatı idrak etme kavramlarından bahsediyorsunuz? Ben hayatı seviyorum, hem de tutkuyla seviyorum! Takip edilme korkum var ve bu korku sürekli eziyet ediyor bana. Ancak öyle anlar olur ki, yaşama tutkusu beni sarıp sarmalar, işte o zaman aklımı yitirmekten korkarım. Doya doya, delicesine yaşamak istiyorum ben!

Heyecan içinde koğuşta bir iki kez dolandıktan sonra sesini alçaltarak şöyle dedi:

– Hayal kurduğum zamanlarda hayaletler beni ziyaret ediyor. Birtakım insanlar bana geliyor; sesler, müzikler duyuyorum ve bana öyle geliyor ki, sanki bir ormanda, bir deniz kıyısında dolaşıyorum. Böyle anlarda hayata karışmayı, dünya telaşına kapılmayı öyle çok istiyorum ki... Dışarıda neler olup bitiyor, söyleyin bana. Ne var ne yok?

– Kasabayı mı soruyorsunuz, yoksa dünyayı mı?

– Yani, önce kasabayı anlatın, sonra dünyadan bahsedersiniz.

– Ne anlatayım ki? Kasaba korkunç derecede sıkıcı. Ne tek kelime konuşacak bir adam var, ne de sözünü dinleyebileceğiniz biri. Yeni kimse yok. Ama kısa süre önce Hobotov adında genç bir doktor geldi.

– Ben buraya girdiğim zaman gelmişti zaten. Hödüğün teki.

– Evet, kültürlü biri değil. Çok garip... Biliyor musunuz, görünüşe bakılacak olursa büyük şehirlerimizde akli bir durgunluk söz konusu değil, aksine bir devinim mevcut; bu da demek oluyor ki, bu şehirlerde değerli insanlar var, ama nedense her seferinde bize böylelerini göndermiyorlar. Ne talihsiz bir kasaba burası!

İvan Dmitriç iç çekti.

– Evet, talihsiz bir kasaba! –dedi ve güldü.– Peki genel olarak durum nasıl? Gazetelerde ve dergilerde neler yazılıp çiziliyor?

Koğuşun içi artık kararmıştı. Doktor ayağa kalktı; yurtdışında ve Rusya'da neler yazılıp çizildiğini, bugün hangi düşünce akımlarının incelendiğini anlatmaya başladı. İvan Dmitriç söylenenleri dikkatlice dinliyor, sorular soruyordu. Sonra birdenbire korkunç bir şeyi hatırlamış gibi başını ellerinin arasına aldı. Sırtını doktora dönerek yatağa uzandı.

Andrey Yefimıç:

– Neyiniz var? –diye sordu.

İvan Dmitriç kabaca:

– Benden tek bir kelime daha duymayacaksınız! –dedi.– Beni yalnız bırakın!

– Nedenmiş o?

– Size diyorum, beni rahat bırakın! Ne lanet herif!

Andrey Yefimıç omuzlarını silkti, bir iç çekti ve dışarı çıktı. Antreden geçerken şöyle dedi:

– Burayı biraz toplasak mı Nikita... Korkunç, ağır bir koku var!

– Emredersiniz, efendim.

Andrey Yefimıç lojmanına doğru yolda yürürken "Ne hoş bir delikanlı!" diye geçirdi içinden. "Burada yaşadığım süre boyunca konuşabildiğim ilk insan herhalde. Hem tartışma becerisine sahip hem de gerekli olan neyse onunla ilgileniyor."

Kitap okurken, yatmaya giderken sürekli İvan Dmitriç'i düşündü. Ertesi sabah uyandığında dün tanıştığı zeki ve ilginç adamı anımsadı. İlk fırsatta tekrar yanına giderek onunla yakınlık kurmaya karar verdi.

X

İvan Dmitriç dünkü gibi başını ellerinin arasına almış, ayaklarını kendine çekmiş uyuyordu. Yüzü görünmüyordu.

Andrey Yefimiç:

– Merhaba dostum, –dedi.– Uyumuyorsunuz ya?

İvan Dmitriç başı yastığın içine gömülü bir halde:

– Öncelikle ben sizin dostunuz değilim, –dedi.– İkincisi, çabanız beyhude. Benden tek bir kelime alamayacaksınız.

Doktor bozulmuştu.

– Tuhaf... –diye mırıldandı.– Dün güzel güzel sohbet ediyorduk, ama birdenbire nedense gücendiniz ve aniden münasebeti kestiniz. Muhtemelen kendimi yanlış ifade ettim ya da belki de sizin düşüncelerinize uymayan bir fikir belirttim.

İvan Dmitriç doğruldu. Doktoru alaylı ve telaşlı bakışlarla süzdü. Gözleri kanlanmıştı.

– Size inanacağımı mı sanıyorsunuz? Gidip başka bir yerde casusluk yapmayı deneyebilirsiniz. Buradan size iş çıkmaz. Buraya neden geldiğinizi daha dün anladım.

Doktor gülümsedi.

– Ne garip bir hayal gücü! Demek benim casus olduğumu düşünüyorsunuz?

– Evet, öyle düşünüyorum. İster casus, ister beni denetlemek için görevlendirilmiş bir doktor olun. Hiçbir farkı yok.

– Ah, siz yok musunuz! Kusura bakmayın ama garip birisiniz!

Doktor yatağın yanındaki tabureye oturdu ve sitemle başını salladı.

– Hadi haklı olduğunuzu varsayalım. Diyelim ki, sizi polise teslim etmek için ağzınızdan sinsice laf almaya çalışıyorum. Sizi tutuklayacaklar ve sonra yargılayacaklar. Mahkemede ve hapishanede durumunuz buradakinden daha mı kötü olacak? Hadi sizi sürgüne gönderecekler, hatta kürek cezası verecekler diyelim. Sizce bu binada oturmaktan daha mı kötü? Bence değil. Peki o zaman neden korkuyorsunuz?

Görünüşe göre bu sözler İvan Dmitriç'i etkilemişti. Usulca yerine oturdu.

Saat beşe geliyordu. Bu saatlerde Andrey Yefimıç genellikle lojmanındaki odalar arasında dolaşır, Daryuşka da ona bira içme vaktinin gelip gelmediğini sorardı. Dışarda durgun, açık bir hava vardı.

Doktor:

– Öğle yemeğinden sonra biraz dolaşmak için çıktım ve işte size uğradım, –dedi.– Neredeyse bahar geldi.

İvan Dmitriç:

– Hangi aydayız şimdi? Mart mı? –diye sordu.

– Evet, martın sonundayız.

– Dışarısı çamurlu mu hâlâ?

– Hayır, pek değil. Bahçede patikalar bile belirdi.

İvan Dmitriç sanki uykudan yeni kalkmış gibi kızarmış gözlerini ovuşturdu.

– Şimdi at arabasıyla kırlara çıkmak, sonra da evine, sıcacık ve rahat odana dönmek... Bir de baş ağrısından kurtulabilmek için düzgün bir doktora görünmek ne güzel olurdu. Uzun zamandır insan gibi yaşamıyorum. Burası iğrenç bir yer! Tahammül edilemeyecek kadar iğrenç!

Dünkü heyecanından sonra yorgun düşmüştü, durgundu; isteksizce konuşuyordu. Parmakları titriyordu ve başının çok ağrıdığı yüzünden okunabiliyordu.

Andrey Yefimıç:

– Sıcak, rahat bir oda ve bu koğuş arasında hiçbir fark

yok, –dedi.– İnsanın huzuru ve memnuniyeti dışarıda değil, içindedir.

– Nasıl yani?

– Sıradan bir insan iyiyi ya da kötüyü dışarıdan, yani bir atlı arabadan ya da bir çalışma odasından bekler. Düşünen bir insan ise kendinde bulur.

– Gidin de bu öğretiyi sıcacık, turunç kokan Yunanistan'da yayın. Söylediklerinizi bu iklime göre değil. Kiminle Diyojen hakkında konuşmuştum ben? Sizinle, değil mi?

– Evet, dün benimle konuşmuştunuz.

– Diyojen'in bir odaya da, sıcak bir eve de ihtiyacı yoktu. Bütün bunlar olmadan da orada hava sıcak zaten. Gidip bir fıçının içinde uzanıp portakal ve zeytin yiyordu. Eğer Rusya'da yaşamak zorunda kalsaydı bırakın aralık ayını, mayısta bile bir oda isterdi kendine. Muhtemelen soğuktan iki büklüm kalırdı.

– Hayır. Diğer acılar gibi soğuğu da hissetmemek mümkün. Marcus Aurelius, "Acı, acı hakkındaki canlı düşüncedir. Bu düşünceyi değiştirmek için irade gücü göster, onu silkip at, şikâyet etmeyi bırak; acı kaybolup gidecektir," demiştir. Gerçekten de öyle. Bir bilgin ya da sadece düşünen, kafası çalışan bir kimse, diğerlerinden tam da acıyı küçümsemesiyle ayrılır. Bu kişi her zaman halinden memnundur ve hiçbir şeye şaşırmaz.

– Demek ki ben acı çektiğim, memnun olmadığım ve insanların alçaklıklarına şaşırdığım için aptalım.

– Boşuna böyle düşünüyorsunuz. Eğer daha sık kafa yorarsanız sizi endişelendiren bütün dış etkenlerin ne kadar önemsiz olduklarını anlarsınız. Hayatı derinlemesine kavramaya yönelik gayret etmek gerek. Gerçek lütuf, bu hayatın içerisinde mevcut.

İvan Dmitriç yüzünü ekşitti.

– Derinlemesine kavramak... Dışardan, içerden... Kusura bakmayın, anlamıyorum. Bildiğim tek şey...

İvan Dmitriç ayağa kalkarak öfkeyle doktora baktı. Sonra kaldığı yerden devam etti:

– Tek bildiğim, Tanrı'nın beni sıcak kandan ve sinirlerden yarattığı. Evet! Bir organik doku eğer canlıysa her türlü uyarıya karşı tepki vermelidir. Benim yaptığım da işte budur! Acıya karşı bağırarak, gözyaşlarımla cevap veririm. Yapılan alçaklıklara öfkeyle, iğrençliklere ise tiksinti duyarak tepki gösteririm. Bana göre bu, hayatın ta kendisidir. Bir canlı ne kadar basitse o kadar az duyarlıdır ve uyarılara karşı daha zayıf karşılık verir. Ne kadar gelişmişse, gerçekliğe karşı daha fazla duyarlıdır ve daha enerjik bir biçimde tepki verir. Bunu nasıl bilmezsiniz? Doktorsunuz ama böyle temel şeylerden haberiniz yok! Acıyı küçümseyebilmek, her daim memnun olmak ve hiçbir şeye şaşırmamak için işte tam da şu aşamaya gelmek (İvan Dmitriç şişman, yağ küpüne dönmüş köylüyü işaret etti) ya da her türlü duyarlılığı yitirmek için sonuna kadar acıyla yoğrulmak, başka bir deyişle, artık yaşamamak gerekir.

İvan Dmitriç öfkelenerek sözlerini sürdürdü:

– Kusuruma bakmayın, bilgin ya da filozof değilim. Bu konulardan hiç anlamam. Akıl yürütecek durumda değilim.

– Tam aksine, çok güzel şeyler söylüyorsunuz.

– Parodisini yaptığınız stoacılar muazzam insanlardı, ama öğretileri daha iki bin yıl önce donmuş, bir damla ileriye gidememişti. Pratik ve geçerli olmadığı için ilerleyemezdi de. Bu öğreti sadece, her türlü öğretinin tadına vararak ve üzerlerinde kafa patlatarak ömür tüketen küçük bir kesimde başarı yakalamıştı. İnsanların büyük bir çoğunluğu bu öğretiyi anlamamıştı bile. Zenginliğe, hayatın sağladığı rahatlıklara kayıtsızlığı, acıyı ve ölümü küçümsemeyi vaaz eden bu öğreti, büyük çoğunluk için tamamen anlaşılmazdı, çünkü bu çoğunluk ne zenginliği ne de hayatın sağladığı rahatlıkları tatmıştı. Acıyı küçümsemek onlar için hayatı küçümsemek anlamına geliyordu. Onlara göre

insanın bütün varlığı açlığı, soğuğu, hakareti, yokluğu hissetmek ve ölüm karşısında Hamlet gibi korku duymaktan ibaretti. Bütün bir hayat bu duygulardadır. Hayatın yükü altında ezilebilir, ondan nefret edebilirsiniz, ama onu küçümseyemezsiniz. Evet, tekrar ediyorum, stoacıların öğretisinin hiçbir zaman bir geleceği olamaz. Gördüğünüz gibi yüzyılın başlangıcından günümüze mücadele, acıya karşı duyarlık, uyarılara karşı tepki verebilme kabiliyeti gelişimini sürdürüyor.

İvan Dmitriç birdenbire düşüncelerinin sırasını yitirdi, durdu ve sinirli sinirli alnını ovdu.

– Önemli bir şey söyleyecektim, ancak unuttum, –diye devam etti.– Neden bahsediyordum? Hah! Diyordum ki, stoacılardan biri, vaktiyle yakını olan birini kurtarabilmek için kendini köle olarak satmış. İşte görüyorsunuz ya, demek ki bir stoacı bile uyarıya karşı tepki verebilmiş; çünkü yakını olan birisi uğruna kendini yok etmek gibi böylesi yüce bir eylem için öfkeli ve merhametli bir ruha sahip olmak gerekir. Bu hapishanede şimdiye kadar öğrendiğim her şeyi unuttum, yoksa bir şeyler daha hatırlayabilirdim. Mesela İsa'yı ele alalım. İsa ağlayarak, gülerek, hüzünlenerek, öfkelenerek, hatta can sıkıntısı çekerek gerçekliğe tepki veren biriydi. Acılara gülümseyerek karşı gelmedi ve ölümü küçümsemedi. Bunun yerine kâsenin ondan uzaklaştırılması* için Getsemani Bahçesi'nde Tanrı'ya dua etti.

İvan Dmitriç güldü ve tekrar yerine oturdu.

– Farz edelim ki, insanın huzuru ve memnuniyeti dışta değil, kendi içindedir. Farz edelim ki, acıları küçümsemek ve hiçbir şeye şaşırmamak gerekir. Peki bunları neye dayanarak söylüyorsunuz? Siz bilgin ya da filozof musunuz?

– Hayır, filozof değilim; fakat bu konuda herkes fikir beyan edebilir, çünkü mantıklı bir açıklaması mevcut.

---

* İncil'de İsa'nın Getsemani Bahçesi'nde yaptığı dua. "...Baba, mümkünse bu kâse benden uzaklaştırılsın. Yine de benim değil, senin dediğin olsun." (Matta 26:39) (*Kutsal Kitap*, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2009) (ç.n.)

– Hayır, hayatı derinlemesine anlama, acıyı küçümseme ve diğer konularda neden kendinizi yetkin gördüğünüzü bilmek isterim. Yoksa zamanında siz de mi acı çektiniz? Acının ne olduğuna dair bir fikriniz var mı? Şunu sormama müsaade edin: Çocukken hiç dayak yediniz mi?

– Hayır, ailem bedensel cezalardan nefret ederdi.

– Benim babam ise acımadan kırbaçlardı beni. Sert yapılı, uzun burunlu, sarı boyunlu, hemoroiti olan bir memurdu. Ancak şimdi sizden konuşalım. Bütün ömrünüz boyunca kimse size parmağını değdirmedi, sizi korkutmadı, dövmedi; bir öküz kadar sağlıklısınız. Babanızın kanatları altında büyüdünüz, onun parasıyla öğrenim gördünüz, çok beklemeden de tasası az kazancı bol işinizi kaptınız. Yirmi yıldan fazla süredir ısıtması, aydınlatması, hizmetçisi olan bedava bir lojmanda oturuyorsunuz. İşinize geldiği kadar çalışma hakkına sahipsiniz. Üstelik hiç çalışmasanız da olur. Yaradılıştan tembel ve gevşek bir insansınız, bu yüzden hiçbir şeyin sizi rahatsız etmeyeceği ve yerinizden oynatmayacağı biçimde hayatınızı şekillendirmeye çabaladınız. İşleri sağlık memuruna ve diğer güruha devrettiniz; sıcacık ve rahat köşenizde oturup para biriktirdiniz, kitap okudunuz ve türlü yüce saçmalıklar hakkındaki düşüncelerinizle –İvan Dmitriç, doktorun kırmızı burnuna baktı– ve içkiyle kendinizi avuttunuz. Kısacası, siz hayatı görmediniz, onu zerrece tanımıyorsunuz. Gerçeklikle tanışıklığınız ise yalnızca teoriden ibaret. Acıyı küçümsemenizin, hiçbir şeye şaşırmamanızın sebebi ise çok basit: İçte ve dışta her şeyin beyhude oluşu, hayatı, acıyı ve ölümü küçümseme, hayatı derinlemesine anlama gayreti, gerçek mutluluk... bütün bunlar Rus tembellerine özgü bir felsefedir. Mesela, bir köylünün karısını nasıl dövdüğünü görüyorsunuz. Neden araya giresiniz ki? Bırakın dövsün, er ya da geç ikisi de ölecek. Döven kişi, dövdüğünü değil, kendini aşağılar. Sarhoş olmak da aptalca, hoş değil; ancak içsek de içmesek

de öleceğiz. Hastalarınızdan bir kadın gelip dişlerinin ağrıdığını söylüyor. Ne olmuş? Ağrı, onu düşünmekle oluşur, üstelik hastalıklar olmadan bu dünyada yaşanmaz ki. Bu yüzden, kenara çekil kadın, düşünmeme ve votka içmeme mâni olma! Genç bir adam ne yapması, nasıl yaşaması gerektiğine dair sizden tavsiye istiyor. Başka biri olsa durup düşünürdü, ancak sizde cevap hazır: "Hayatı ya da gerçek mutluluğu derinlemesine anlamaya gayret et." Bu fantastik "gerçek mutluluk" da ne olsa gerek? Bunun bir cevabı yok elbette. Bizi burada parmaklıklar ardında tutuyorlar, işkence ediyorlar, çürümeye terk ediyorlar. Bunlar çok güzel ve mantıklı; çünkü size göre bu parmaklıklarla sıcak, rahat odanız arasında hiçbir fark yok. Hem hiç çalışma, hem vicdanın rahat olsun, hem kendini bilgin say... Ne âlâ felsefe! Hayır efendim, bu ne felsefe, ne düşünüş tarzı, ne de bakış açısı genişliğidir; aksine bu tembellik, Hint fakirliği ve uyku sersemliğidir. Evet! –İvan Dmitriç yeniden sinirlendi.– Acıyı küçümsersiniz, ama parmağınızı kapıya sıkıştırdığınız vakit en yüksek perdeden inlersiniz!

Andrey Yefimıç kibarca gülümsedi.

– Belki de inlemem.

– Tabii tabii! Peki, felç geçirseniz ya da varsayalım ki aptalın, küstahın biri mevkiini ve rütbesini kullanarak sizi alenen aşağılasa, siz de bunun yanına kâr kalacağını bilseniz, işte o zaman insanlara hayatı derinlemesine anlamak ve gerçek mutluluğa ulaşmak için öğüt vermenin ne demek olduğunu anlardınız.

Andrey Yefimıç keyifle güldü.

– Bu orijinal bir fikir işte, –dedi ellerini ovuşturarak.– Genelleme yapmaya yönelik eğiliminiz beni derinden etkiledi. Karakterime yönelik demin yaptığınız analiz ise gerçekten şahane. Kabul etmem gerekir ki, sizinle yaptığım sohbet bana müthiş keyif veriyor. Eh, ben sizi dinledim. Şimdi de siz beni dinlemek lütfunu gösterin bakalım.

XI

Sohbetleri yaklaşık bir saat kadar devam etti ve görünüşe göre, Andrey Yefimıç'ın üzerinde derin bir etki bıraktı. Her gün hastane binasına gelmeye başladı. Sabahları ve öğleden sonraları geliyor, sık sık akşamın karanlığına kadar İvan Dmitriç ile sohbet ediyordu. İlk zamanlar İvan Dmitriç doktordan uzak duruyor, kötü niyetli olmasından şüpheleniyor ve ondan hoşlanmadığını açıkça dışa vuruyordu. Ama daha sonra alıştı ve ters tavırları yerini küçümseyen bir ironiye bıraktı.

Çok geçmeden Doktor Andrey Yefimıç'ın Altıncı Koğuş'u ziyaret etmeye başladığına dair bir dedikodu hastanede yayıldı. Ne sağlık memuru, ne Nikita, ne de hastabakıcılar doktorun koğuşa neden gittiğine, niçin saatlerce orada oturduğuna, ne hakkında konuştuğuna ve neden hiç reçete yazmadığına anlam verebildiler. Doktorun davranışları yadırganıyordu. Mihail Averyanıç çoğu zaman onu evinde bulamıyordu ve daha önce hiç böyle olmamıştı. Daryuşka'nın da kafası oldukça karışmıştı, çünkü doktor artık birasını eskisi gibi belirlediği vakitte içmiyor, bazen öğle yemeğine geç kaldığı bile oluyordu.

Bir keresinde –bu olay haziran ayının sonunda olmuştu– Doktor Hobotov bir iş için Andrey Yefimıç'a uğramıştı. Doktoru evinde bulamayınca avluda aramak üzere dışarı çıktı. Avluda da ihtiyar doktorun ruh hastalarının olduğu yere gittiğini söylediler. Binaya girdikten sonra antrede duran Hobotov'un kulağına bazı konuşmalar çalındı. İvan Dmitriç sinirli sinirli:

– Biz hiçbir zaman anlaşamayacağız, bana inancınızı aşılayamayacaksınız, –diyordu.– Gerçeklikle hiçbir bağınız yok. Hiçbir zaman acı çekmemişsiniz, yalnızca bir ayyaş gibi, başkalarının acılarıyla beslenmişsiniz. Ben ise doğduğum günden bugüne kadar hep acı çektim. Bu yüzden açıkça şunu söyleyebilirim ki, kendimi sizden üstün ve bütün

ilişkilerde daha yetkin görüyorum. Siz bana akıl veremezsiniz.

Andrey Yefimiç sakince, anlaşılmak istenmemesine üzülerek konuşuyordu:

– Asla size kendi inancımı aşılamak gibi bir iddiam yok. Dostum, mesele bu değil. Mesele sizin acı çekmiş olmanız ve benim çekmemiş olmam değil. Acılar ve sevinçler gelip geçicidir. Bunları bir kenara bırakalım, boş verin gitsin. Mesele bizim düşünebiliyor olmamız, birbirimizi düşünmeye ve tartışmaya yetkin insanlar olarak görmemiz. Görüşlerimiz her ne kadar farklı olsa da bu durum bizi hemfikir kılıyor. Ah dostum, bu evrensel delilikten, yeteneksizlikten, ahmaklıktan nasıl bıktığımı, sizinle her seferinde ne büyük bir keyifle sohbet ettiğimi bir bilseniz! Zeki bir insansınız ve ben bunun tadını çıkarıyorum.

Hobotov kapıyı biraz araladı ve koğuşa bir göz attı. Başında takkesiyle İvan Dmitriç ile doktor yan yana yatağın üzerinde oturuyorlardı. Delinin yüz kasları seğiriyor, bedeni anlık titremeler geçiriyor, hummalı hareketlerle sabahlığının eteklerini kavuşturup duruyordu. Doktor ise hareketsiz, başını önüne eğmiş oturuyordu. Kızarmış yüzünde çaresiz, kederli bir ifade vardı. Hobotov omuzlarını silkti, gülümsedi ve Nikita ile bakıştı. Nikita da omuzlarını silkti.

Ertesi gün Hobotov sağlık memuru ile birlikte binaya geldi. İkisi de antrede durarak konuşulanlara kulak kabarttı. Binadan çıkarlarken Hobotov:

– Görünüşe göre bizim ihtiyar kafayı üşütmüş! –dedi.

Parlak bir şekilde cilalanmış çizmelerine çamur sıçratmamak için su birikintilerinin etrafından dikkatle geçen yakışıklı Sergey Sergeiç:

– Tanrım, sen bize, bu günahkâr kullarına acı! –dedi içini çekerek.– Saygıdeğer Yevgeni Fedoriç, itiraf etmem gerekir ki, bu durumu çoktandır bekliyordum!

XII

Bu andan sonra Andrey Yefimıç etrafında garip bir şeyler döndüğünü fark etmeye başladı. Köylüler, hastabakıcılar ve hastalar kendisiyle karşılaştıklarında yüzüne sorgular biçimde bakıyorlar, sonra aralarında fısıldaşıyorlardı. Hastane bahçesinde karşılaşmayı sevdiği idare amirinin kızı Maşa, doktor başını okşamak üzere gülümseyerek yanına yaklaştığında nedense ondan kaçıyordu şimdi. Postane müdürü Mihail Averyanıç artık doktoru dinledikten sonra "Tamamen doğru," demiyor, bunun yerine anlaşılmayan bir şaşkınlıkla "Evet, evet, evet," diye mırıldanıyordu ve düşünceli, hüzünlü bir ifadeyle ona bakıyordu. Durduk yere arkadaşına votka ve birayı bırakmasını tavsiye etmeye başlamıştı. Ancak bunu kibar bir insan olduğu için doğrudan değil; imalarla, mükemmel bir insan olan tabur kumandanının ya da çok iyi bir adam olan alay papazının içki içip hasta düştüğünü, fakat içmeyi bıraktıktan sonra tamamen sağlığına kavuştuğunu söyleyerek yapıyordu. Andrey Yefimıç'ın yanına iki ya da üç kez gelen meslektaşı Hobotov da alkollü içkileri bırakmasını önermiş, görünür herhangi bir neden olmaksızın bromür kullanmasını söylemişti.

Ağustos ayında Andrey Yefimıç belediye başkanından kendisiyle çok önemli bir konu hakkında görüşmek üzere bir mektup aldı. Belirlenen saatte belediye binasına geldikten sonra Andrey Yefimıç karşısında komutanı, ilçe okul müdürünü, belediye meclis üyelerinden birini, Hobotov'u ve doktor olarak tanıttıkları tombul, sarışın bir beyefendiyi gördü. Söylenmesi güç Lehçe bir soyada sahip bu doktor kasabadan otuz verst ötedeki bir harada yaşıyormuş ve kasabadan geçerken ziyarete gelmiş.

Herkes birbiriyle selamlaştıktan ve masanın etrafına oturduktan sonra belediye meclis üyesi Andrey Yefimıç'a döndü:

– Sizi ilgilendiren bir durum mevcut. Yevgeni Fedorıç, ana binada bulunan eczanenin yer sıkıntısı çektiğini, ec-

zaneyi ek binalardan birine taşımak gerektiğini söylüyor. Bunu yapmak elbette zor iş değil, taşımak mümkün, ancak buradaki asıl mesele ek binanın onarıma ihtiyaç duyması.

Biraz düşündükten sonra Andrey Yefimıç:

– Evet, onarmadan olmaz, –dedi.– Eğer köşedeki ek binayı eczaneye dönüştürürsek, sanırım en az beş yüz ruble gerekir. Bu gereksiz bir masraf.

Bir süre sessiz kaldılar. Andrey Yefimıç kısık bir sesle devam etti:

– Hastanenin bugünkü haliyle kasaba kaynaklarının ötesinde bir lüks olduğunu on yıl önce rapor etme şerefine nail olmuştum. Hastane kırklı yıllarda inşa edilmişti, fakat o zamanlar bu imkânlar yoktu. Kasaba gereksiz yapılara ve fazladan görevlere gereğinden fazla harcama yapıyor. Sanıyorum ki, başka koşullar altında bu parayla iki örnek hastane idare edilebilirdi.

Belediye meclis üyesi:

– O halde, başka koşulları sağlayalım! –dedi heyecanla.

– Daha önce de bunu rapor etme şerefine nail olmuştum. Tıbbi bölümü Zemstvo'nun bünyesine geçirin.

Sarışın doktor güldü.

– Evet, Zemstvo'nun bünyesine geçirin, onlar da parayı iç etsin.

Belediye meclis üyesi gülerek onayladı:

– Her zamanki gibi.

Andrey Yefimıç kayıtsız ve donuk gözlerle sarışın doktora baktı:

– Adil olmak gerekir.

Tekrar sessizlik oldu. Çay ikram edildi. Nedense canı sıkılmış olan komutan masanın üzerinden Andrey Yefimıç'ın eline uzandı ve şöyle dedi:

– Bizi hepten unuttunuz doktor. Keşiş olup çıktınız adeta; kâğıt oynamazsınız, kadınları sevmezsiniz. Bizim arkadaşlarla vakit geçirmekten sıkılırsınız.

Düzgün bir insan için bu kasabada yaşamanın nasıl sıkıcı olduğundan konuşmaya başladılar. Ne tiyatro vardı, ne müzik. En son düzenlenen danslı gecede ise yaklaşık yirmi kadına yalnızca iki kavalye düşmüştü. Gençlik artık dans etmiyor, bütün zamanını büfenin etrafında toplaşarak ya da kâğıt oynayarak geçiriyordu.

Andrey Yefimıç yavaş ve sakince, kimsenin yüzüne bakmadan, kasaba sakinlerinin hayat enerjilerini, kalplerini ve akıllarını kâğıt oyunlarıyla, dedikodularla kaybetmelerinin acınası, hem de çok acınası olduğundan söz etmeye başladı. İlgi çekici bir sohbet yürütmeyi, okumayı, aklın verdiği keyiflerden faydalanmayı beceremiyorlardı; bunu istemiyorlardı da. Doktora göre yalnızca akıl ilgi çekici ve dikkate değerdi; geri kalan her şey küçük ve aşağıydı. Meslektaşını dikkatle dinleyen Hobotov aniden sordu:

– Andrey Yefimıç, bugünün tarihi ne?

Cevabı aldıktan sonra Hobotov ve sarışın doktor, becerikSizliklerinin farkında olarak bir müfettişin ses tonuyla o gün günlerden hangisi olduğu, bir yılda kaç gün olduğu, Altıncı Koğuş'ta olağanüstü bir peygamberin yaşadığı haberlerinin doğru olup olmadığı gibi sorularla Andrey Yefimıç'ı sorgulamaya başladılar.

Son soruya cevap verirken Andrey Yefimıç kızardı ve şöyle dedi:

– Evet o bir hasta, ama ilginç bir delikanlı.

Doktora başka soru sormadılar.

Andrey Yefimıç girişte paltosunu giyerken, elini doktorun omzuna koyarak iç çeken komutan:

– Bizim gibi yaşlıların artık dinlenme vakti geldi! –dedi.

Belediyeden çıktıktan sonra Andrey Yefimıç, bunun akli durumunu soruşturmak üzere görevlendirilmiş bir komisyon olduğunu anladı. Kendisine yöneltilen soruları anımsadı, yüzü kızardı ve nedense hayatında ilk defa içinde tıbba karşı derin bir acıma duydu.

Doktorların daha demin kendisini incelediklerini anımsayarak "Aman Tanrım," diye düşündü, "bunlar psikiyatri dersleri alalı, sınavı vereli daha ne kadar oldu ki? Bu kara cahillik de neyin nesi? Psikiyatriden anladıkları yok!"

Hayatında ilk defa kendini aşağılanmış ve öfkelenmiş hissetmişti.

Aynı günün akşamı Mihail Averyanıç ziyaretine geldi. Selam vermeden doktora yaklaşan postane müdürü doktorun iki elini de ellerinin arasına alarak heyecanlı bir sesle şöyle dedi:

– Sevgili dostum, size karşı duyduğum sevginin samimiyetine ve beni dostunuz olarak gördüğünüze inandığınızı ispat edin... Dostum!

Andrey Yefimıç'ın konuşmasına müsaade etmeden heyecanla devam etti:

– Sizi eğitimli biri olduğunuz ve ruhunuzun azameti için sevmekteyim. Beni dinleyin, sevgili dostum. Bilimin kuralları doktorların sizden gerçeği saklamasını zorunlu kılıyor, ancak ben gerçekleri bir asker gibi pat diye söyleyeceğim: Sağlığınız yerinde değil! Kusuruma bakmayın sevgili dostum, ama gerçek bu. Bu gerçeği etrafınızdakiler çoktandır fark etmiş durumda. Biraz önce Doktor Yevgeni Fedoriç, sağlığınıza iyi gelmesi için dinlenmeniz ve kafa dağıtmanız gerektiğini söyledi bana. Tamamen doğru bu! Mükemmel bir fikir! Şu sıralar izin alıp farklı bir hava solumak niyetindeyim. Dostum olduğunuzu ispat edin ve birlikte gidelim! Gençlik günlerimizi canlandıralım!

Andrey Yefimıç biraz düşündükten sonra:

– Kendimi tamamen sağlıklı hissediyorum, –dedi.– Bir yere gidemem. İzin verin size olan dostluğumu başka bir şekilde ispat edeyim.

Kitapları olmadan, birasız, Daryuşka'sız ve sebepsiz bir yere gitme, son yirmi yılda kurduğu düzenini keskin bir biçimde bozma fikri doktora o an vahşice ve fantastik görün-

dü. Ancak belediyede yaptıkları konuşmayı, belediyeden eve dönerken içini kaplayan o ağır ruh halini anımsadı ve aptal insanların onu deli saydıkları, ona güldükleri bu kasabadan kısa bir süreliğine ayrılma fikri cazip geldi.

– Peki tam olarak nereye gitmeyi düşünüyorsunuz? – diye sordu.

– Moskova'ya, Petersburg'a, Varşova'ya... Varşova'da hayatımın en mutlu beş senesini geçirdim. Muazzam bir şehir! Hadi beraber gidelim, sevgili dostum!

XIII

Bir hafta sonra Andrey Yefimıç'a dinlenmesi, yani emekliye ayrılması teklif edildi. Doktor bu duruma her ne kadar kayıtsız kalsa da kendini bir hafta sonra Mihail Averyanıç ile birlikte postane arabası üzerinde en yakın demiryolu istasyonuna doğru giderken buldu. Hava serin ve açık; gökyüzü mavi ve bulutsuzdu. İki gün süresince istasyona kadar iki yüz verst yol gittiler ve yol boyunca iki kez geceledilerler. Menzillerde iyi yıkanmamış bardaklarla çay servis edildiğinde ya da atları koşmak uzun sürdüğünde Mihail Averyanıç morarıyor, bütün vücuduyla sinirden titreyerek "Kes sesini! Tartışma istemiyorum!" diye bağırıyordu. Arabayla giderlerken ise hiç susmadan Kafkasya ve Polonya Krallığı'na yaptığı seyahatler hakkında konuşuyordu. Ne maceralar yaşamış, kimlerle karşılaşmıştı! Yüksek sesle konuşuyor ve bunu yaparken gözleri öyle şaşkın bir hal alıyordu ki, yalan söylediğini düşünmek mümkündü. Üstelik bir şeyler anlatırken Andrey Yefimıç'ın yüzüne doğru soluyor, kulağının dibinde kahkahalar atıyordu. Bu durum doktorun canını sıkıyor, düşünmesine ve odaklanmasına mâni oluyordu.

Hesaplı olsun diye trende üçüncü sınıf, sigara içilmeyen bir vagonda gidiyorlardı. Yolcuların yarısı düzgün insanlardan oluşuyordu. Mihail Averyanıç kısa zamanda her-

kesle ahbap oldu, bir koltuktan diğerine geçerek bu berbat yollarda seyahat etmenin hak olmadığını yüksek sesle söylüyordu. Sahtekârlık her yerdeydi! At üstünde gitmek daha uygundu: Günde yüz verst gitsen de kendini sağlıklı ve dinç hissederdin. Kötü mahsulün sebebi de Pinsk bataklıklarını kurutmalarıydı. Başıbozukluk her yanı sarmıştı.

Mihail Averyanıç heyecanlanıyor, bağıra çağıra konuşuyor, sözü kimseye bırakmıyordu. Arada bir gürültülü kahkaha ve manidar el kol hareketleriyle desteklenen bu bitip tükenmez gevezelik Andrey Yefimıç'ı yoruyordu.

Öfkeli bir halde, "İçimizden hangisi deli acaba? Yolcuları hiçbir şeyle rahatsız etmemeye gayret eden ben mi, yoksa buradaki en zeki ve ilgi çekici kişi olduğunu düşünen, bu yüzden etrafındaki hiç kimseye huzur vermeyen bu egoist mi?" diye düşünüyordu.

Moskova'ya gelince Mihail Averyanıç apoletsiz bir asker ceketi ve kırmızı şeritleri olan bir pantolon giydi. Sokakta başında kasketi, sırtında kaputuyla gezerken askerler ona selam duruyordu. Andrey Yefimıç'a şimdi öyle geliyordu ki, karşısındaki insan bir zamanlar sahip olduğu soyluluğun bütün iyi yanlarını yitirmiş, sadece kötü yanlarını muhafaza etmişti. Hiç gerekli olmayan anlarda bile kendisine hizmet edilmesinden hoşlanıyordu. Önündeki masada duran kibriti gördüğü halde vermesi için yanındakine sesleniyor, oda hizmetçisi kızın yanında iç çamaşırıyla dolaşmaya utanmıyor, ayrım yapmaksızın bütün hizmetkârlara, hatta yaşı olanlara bile "sen" diye hitap ediyor, öfkelendiğinde ise onları ahmak, aptal gibi sözlerle çağırıyordu. Andrey Yefimıç bütün bu davranışları soylulara özgü görüyor, ama tiksinti verici buluyordu.

Mihail Averyanıç şehre gelir gelmez arkadaşını İverskaya İkonası'nın olduğu kiliseye götürdü. Dizleri üzerinde yere çökerek, gözyaşları içinde ateşli ateşli dua etti. Duası bitince derin bir iç çekti ve şöyle dedi:

– İnanmasan da azıcık dua edince huzur buluyorsun. İkonayı öp, değerli dostum.

Andrey Yefimıç kafası karışmış bir halde ikonayı öptü, Mihail Averyanıç ise dudaklarını büzdü, başını sallayarak fısıltıyla dua etmeye başladı; yine gözlerinden yaşlar akıyordu. Daha sonra Kremlin'e giderek Çar Topu'na ve Çar Çanı'na baktılar, hatta parmaklarıyla dokundular, Zamoskvoroçye* manzarasının keyfini çıkardılar, Kurtarıcı İsa Katedrali'ni ve Rumyantsev Müzesi'ni ziyaret ettiler.

Testov'da** öğle yemeği yediler. Mihail Averyanıç favorilerini okşayarak menüye uzun uzun baktı. Restoranlarda kendini evindeymiş gibi hissetmeye alışmış boğazına düşkün bir adamın ses tonuyla şöyle dedi:

– Bakalım bizi bugün neyle doyuracaksın, sevgili melek!

XIV

Doktor dolaşıyor, etrafa bakınıyor, yemek yiyor, bir şeyler içiyor, ancak Mihail Averyanıç'a karşı hissettiği öfke geçmek bilmiyordu. Arkadaşıyla görüşmeye biraz ara vermek, ondan uzaklaşmak, saklanmak istiyordu. Arkadaşı ise onu yanından bir adım bile ayırmamayı, mümkün olduğunca eğlendirmeyi kendine görev edinmişti. Etrafta izleyecek bir şey olmadığında dostunu sohbet ederek eğlendirmeye çalışıyordu. Andrey Yefimıç bu duruma iki gün dayanabildi, üçüncü gün arkadaşına hasta olduğunu ve dışarı çıkmak istemediğini bildirdi. Mihail Averyanıç ise bu durumda onunla beraber kalacağını söyledi. Zaten dinlenmeleri gerekiyordu, tabanları patlamıştı. Andrey Yefimıç yüzü arkalığa dönük kanepeye uzanmış; kendisini, Fransa'nın er ya da geç kaçınılmaz bir şekilde Almanya'yı yeneceğine, Moskova'da birçok dolandırıcı olduğuna, bir

* Kremlin'in güneyine doğru Moskova Nehri'nin sağ tarafında kalan bölge. (ç.n.)

** Dönemin önde gelen restoranlarından biri. (ç.n.)

atın değerinin dış görünüşünden anlaşılamayacağına hararetle inandırmaya çalışan arkadaşını dişlerini sıkarak dinliyordu. Doktorun kulakları uğuldamaya, kalbi çarpmaya başladı; ancak kibarlığından ötürü arkadaşından gitmesini ya da biraz susmasını rica etmeye cesaret edemedi. Neyse ki, Mihail Averyanıç otel odasında oturmaktan sıkıldı, öğle yemeğini yedikten sonra dolaşmaya çıktı.

Yalnız kalır kalmaz Andrey Yefimıç kendini rahatlamış hissetti. Kanepenin üzerinde hareket etmeden uzanmak ve odada tek başına olduğunun bilincine varmak ne hoştu! Yalnız kalmadan hakiki mutluluğu bulmak mümkün değildi. Gökten düşen melek muhtemelen, diğer meleklerin henüz tatmadığı o yalnızlık duygusunu arzuladığı için Tanrı'ya ihanet etmişti. Andrey Yefimıç son günlerde gördüğü ve duyduğu şeyler hakkında düşünmek istiyordu, ama Mihail Averyanıç bir türlü aklından çıkmıyordu.

"Adam muhtemelen dostluğu ve yüce gönüllülüğü yüzünden izin alıp benimle yola çıktı," diye içinden geçiriyordu canı sıkkın bir halde. "Bu dost nezaretinden daha kötü bir şey yok. Görünüşte iyi yürekli, yüce gönüllü, capcanlı bir adam, ama can sıkıyor işte. Hem de tahammül edilemeyecek derecede. Her zaman yalnızca akıllıca ve güzel sözler söyleyen, ancak aptal olduğunu hissettiğiniz insanlar gibi tıpkı."

Sonraki günlerde Andrey Yefimıç hasta numarası yaparak odasından dışarı çıkmadı. Arkadaşı onu sohbet ederek eğlendirmeye çalıştığı zamanlar arkasını dönerek kanepede uzanıyor, bunalıyordu. Arkadaşı odada olmadığı zamanlar ise dinleniyordu. Seyahate çıktığı için kendine, günden güne daha geveze, daha laubali olduğu için de arkadaşına sinirleniyordu. Düşüncelerini daha ciddi ve yüksek konularda toplamayı bir türlü beceremiyordu.

Kendi önemsizliğine sinirlenerek "İvan Dmitriç'in bahsettiği, beni ele geçiren gerçeklik işte bu," diye düşünüyordu. "Neyse, saçmalık işte... Eve döndüğümde her şey eskisi gibi olacak."

Petersburg'da da durum değişmemişti: Gün boyu odasından dışarı çıkmamış, kanepenin üzerinde uzanmış ve sadece bira içmek için yerinden kalkmıştı.

Mihail Averyanıç Varşova'ya gitmek için sürekli acele ediyordu.

Andrey Yefimıç:

– Sevgili dostum, –diyordu yalvarırcasına,– neden Varşova'ya gideyim ki? Siz tek başınıza gidin, bırakın da evime gideyim! Sizden rica ediyorum!

Mihail Averyanıç şiddetle karşı çıkıyordu:

– Hayatta olmaz! Varşova muazzam bir yer. Orada hayatımın en mutlu beş senesini geçirdim ben!

Andrey Yefimıç'ın duruma karşı koyacak gücü yoktu, bu yüzden istemeye istemeye Varşova'ya gitti. Burada da otelden çıkmadı; kanepenin üzerinde uzandı, kendine, arkadaşına ve inatla Rusça anlamayı reddeden hizmetkârlara sinirlendi durdu. Sağlıklı, hayat dolu ve neşeli Mihail Averyanıç ise alışılageldiği üzere sabahtan akşama kadar şehirde dolaştı ve eski tanıdıklarını arayıp durdu. Birkaç geceyi dışarda geçirdi. Nerede olduğu bilinmeyen gecelerin birinden sonra sabahın kör vakti, oldukça heyecanlanmış, kıpkırmızı ve saçı başı dağılmış bir halde otele döndü. Kendi kendine bir şeyler mırıldanarak epey bir süre odanın içinde bir köşeden diğerine yürüyüp durduktan sonra şöyle dedi:

– Şeref her şeyden önemlidir!

Biraz daha yürüdükten sonra başını ellerinin arasına aldı ve acıklı bir sesle şöyle dedi:

– Evet, şeref her şeyden önemlidir! Bu Babil ülkesine seyahat etmenin aklıma ilk geldiği o ana lanet olsun! –Doktora dönerek– Değerli dostum, beni dilediğiniz gibi hor görün; kumarda kaybettim! Bana beş yüz ruble verin!

Andrey Yefimıç beş yüz ruble saydı ve sessizce arkadaşına verdi. Utancından ve öfkesinden daha da mosmor olan arkadaşı tutarsız ve gereksiz birtakım yeminler etti, kasketini takarak dışarı çıktı. Yaklaşık iki saat sonra döndüğün-

de kendini bir koltuğa bıraktı, yüksek sesle iç çekerek şöyle dedi:

– Şerefimi kurtardım! Hadi gidelim dostum! Bu lanet şehirde bir dakika bile geçirmek istemiyorum. Dolandırıcılar! Avusturya casusları!

İki arkadaş kasabalarına döndüklerinde çoktan kasım ayı gelmişti. Sokaklarda kalın bir kar tabakası vardı. Doktorun hastanedeki yerini Hobotov almıştı. Andrey Yefimıç'ın gelip hastaneye ait lojmanını boşaltacağı ümidiyle hâlâ eski dairesinde kalıyordu. Aşçısı olarak tanıttığı çirkin kadın ek binalardan birine yerleşmişti bile.

Kasabada hastane hakkında yeni dedikodular dolaşmaktaydı. Söylediklerine göre çirkin kadın hastanenin idare amiriyle tartışmış, idare amiri de güya kadının önünde diz çökerek af dilemişti.

Andrey Yefimıç seyahatten döndüğü ilk gün kendine yeni bir ev aramak zorunda kaldı.

Postane müdürü çekinerek doktora:

– Dostum, –dedi.– Bu nezaketsiz sorum için kusuruma bakmayın. Ne kadar paranız var?

Andrey Yefimıç usulca paralarını saydı.

– Seksen altı ruble.

Doktorun söylediğini anlamayan Mihail Averyanıç canı sıkılmış bir halde:

– Onu sormuyorum, –dedi.– Toplamda kaç paranız olduğunu soruyorum.

– Söylüyorum işte. Toplam seksen altı ruble... Başka hiçbir şeyim yok.

Mihail Averyanıç doktoru dürüst ve düzgün bir insan olarak görüyordu, ancak yine de en azından yirmi bin kadar bir anaparaya sahip olduğunu sanıyordu. Şimdi ise, Andrey Yefimıç'ın yoksul düştüğünü, geçimini sağlayacak kadar bile parasının kalmadığını öğrenince nedense aniden ağlamaya başladı ve arkadaşına sarıldı.

XV

Andrey Yefimıç, Belova adında orta sınıftan bir kadının üç pencereli küçük evine yerleşti. Bu küçük evde mutfağı saymazsanız yalnızca üç oda bulunuyordu. Pencereleri sokağa bakan odalardan ikisinde doktor kalıyor, üçüncü oda ve mutfakta ise Daryuşka ve üç çocuğuyla ev sahibesi yaşıyordu. Belova'nın ayyaş bir köylü olan âşığı da arada sırada yatmak için eve geliyor, geceleri esip gürleyerek çocuklara ve Daryuşka'ya dehşet saçıyordu. Adam eve gelip de mutfağa geçerek votka istemeye başladığı zaman ev halkı tedirgin oluyordu. Doktor ağlayan çocukları acıdığından odasında yerde yatırıyor ve bu ona büyük bir keyif veriyordu.

Eskisi gibi sabahları saat sekizde kalkıyor, çaydan sonra eski kitaplarını ve dergilerini okumaya koyuluyordu. Yenilerini almak için artık parası yoktu. Kitapların eski olmasından mı yoksa koşullarının değişmesinden mi bilinmez, okumak artık onu derinlemesine sarmıyor, yoruyordu. Vaktini boş boş geçirmemek adına kitapları hakkında detaylı bir katalog yaptı, üzerlerine etiketler yapıştırdı. Bu mekanik ve zahmetli iş ona okumaktan daha ilginç geliyordu. Bu tekdüze ve itina isteyen iş nedense anlaşılmaz bir sebeple düşüncelerini yatıştırıyor; hiçbir şey düşünmüyor, zaman hızla akıp gidiyordu. Mutfakta oturup Daryuşka ile beraber patates soymak ya da karabuğday tanelerini ayıklamak bile ona ilginç geliyordu. Cumartesi ve pazar günleri kiliseye gitmeye başladı. Duvarın yanında dikilip gözlerini kısarak ilahileri dinliyor; babasını, annesini, üniversiteyi, dinleri düşünüyordu. İçi huzurla ve aynı zamanda hüzünle doluyor, kiliseden çıkarken ayinin çabucak bittiğine üzülüyordu.

İvan Dmitriç ile sohbet etmek üzere iki kez hastaneye gitti. Ancak ikisinde de İvan Dmitriç oldukça tedirgin ve sinirliydi. Boş boş gevezelik etmek çoktandır canına tak ettiği için kendisini yalnız bırakmasını rica etti. Bu melun ve

alçak insanlardan çektiği bütün acılara karşılık ödül olarak isteği tek bir şey vardı: Tek başına bir hücreye kapatılmak. Yoksa bu isteğini de mi geri çevireceklerdi? Andrey Yefimıç her iki gelişinden sonra vedalaşırken ve ona iyi geceler dilerken, İvan Dmitriç tersleyerek şöyle dedi:

– Cehenneme git!

Ve o andan sonra Andrey Yefimıç üçüncü bir sefer onu ziyaret edip etmemesi gerektiğinden emin olamadı. Oysa canı gitmek istiyordu.

Önceleri öğle yemeğinden sonra Andrey Yefimıç odaları gezer, düşüncelere dalardı. Şimdi ise öğle yemeğinden akşam çayına kadar yüzü arkalığa dönük, kanepede uzanıyor; kendini hiçbir şekilde baş edemediği küçük ve gereksiz düşüncelere kaptırıyordu. Yirmi yıldan fazla bir süredir verdiği hizmete karşılık ne emekli maaşı vermişler, ne de toplu bir ödeme yapmışlardı. Bu durum onu gücendirmişti. Gerçi dürüstçe hizmet ettiğini söylemiyordu, ancak hizmet etmiş olan herkes dürüst olsun ya da olmasın, fark gözetilmeksizin emekli maaşlarını alıyordu. Bugünün adalet anlayışına göre rütbeler, nişanlar ve emekli maaşı kişinin ahlaki özelliklerine ve yeteneklerine göre değil, ne olursa olsun hizmet edip etmediğine bakılarak veriliyordu. Peki neden sadece kendisi bir istisna olmak durumundaydı? Neredeyse hiç parası kalmamıştı. Dükkânların önünden geçmeye, ev sahibesinin yüzüne bakmaya utanıyordu. 32 ruble bira borcu birikmişti. Ev sahibesi Belova'ya da borcu vardı. Daryuşka eski kıyafetleri ve kitapları gizlice satıyor, doktorun eline kısa zaman içinde çok para geçeceğine dair ev sahibesine yalan söylüyordu.

Biriktirdiği bin rubleyi seyahatte israf ettiği için kendine kızıyordu. Şimdi o bin ruble ne çok işine yarardı! İnsanların sürekli sıkboğaz etmesi de doktoru sinirlendiriyordu. Hobotov, hasta iş arkadaşını ara sıra ziyaret etmeyi kendine görev edinmişti. Andrey Yefimıç, Hobotov'un besili yüzünden, kötü niyetli ve hor gören tavırlarından, "mes-

lektaş" deyişinden, uzun konçlu çizmelerinden, kısacası her şeyinden tiksinti duyuyordu. En nefret ettiği şey ise Hobotov'un onu iyileştirmeyi görev sayması ve gerçekten de iyileştirdiğini düşünmesiydi. Her ziyaretinde yanında bir şişe bromür ve ravent hapları getiriyordu.

Mihail Averyanıç da arkadaşını ziyaret etmeyi ve eğlendirmeyi görev edinmişti. Andrey Yefimıç'ın odasına her seferinde yapmacık bir rahatlıkla giriyor, zoraki kahkahalar atıyor ve ona o gün mükemmel göründüğüne, Tanrı'ya şükür durumunun iyiye gittiğine dair telkinlere başlıyordu. Onun bu davranışlarından arkadaşının durumunu ümitsiz bir vaka olarak gördüğü sonucunu çıkarmak mümkündü. Daha Varşova'da aldığı borcunu ödememişti, ağır bir utancın yükü altında eziliyordu, gergindi ve bu yüzden daha da yüksek sesle kahkaha atmaya, daha komik şeylerden bahsetmeye çalışıyordu. Anlattığı fıkra ve hikâyeler artık ona bile hiç bitmeyecekmiş gibi geliyor, Andrey Yefimıç'a olduğu kadar kendisine de ıstırap veriyordu.

Arkadaşı geldiği zamanlar Andrey Yefimıç yine her zamanki gibi yüzü arkaya dönük kanepede uzanıyor, dişlerini sıkarak onu dinliyordu. Ruhunda tabaka tabaka pislik birikiyor, arkadaşının her ziyaretinden sonra bu pisliğin daha da yükselerek neredeyse boğazına kadar geldiğini hissediyordu.

Bu önemsiz duygularını bastırabilmek için hem kendisinin, hem Hobotov'un, hem de Mihail Averyanıç'ın doğada hiçbir iz bırakmadan er ya da geç yok olup gideceklerini düşünmeye çabalıyordu. Bir milyon yıl sonra dünyanın etrafındaki boşlukta herhangi bir ruh uçacak olsa, sadece çamur ve çıplak kayalıklardan başka bir şey göremeyecektir. Kültür, ahlak kuralları, her şey ortadan kalkacak, dulavratotu bile yetişmeyecektir. Dükkân sahibinin önünde hissettiğin utancın, değersiz Hobotov'un, Mihail Averyanıç'ın yorucu dostluğunun ne anlamı vardı ki? Bunların hepsi önemsiz ve saçmaydı.

Ancak böyle düşüncelerin de artık yardımı dokunmuyordu. Dünyayı bir milyon yıl sonra hayal edecek olsa çıplak kayalıkların ardından uzun konçlu çizmeleriyle beliren Hobotov'u ya da zoraki kahkaha atan Mihail Averyanıç'ı görecek gibi oluyor, dahası adamın utana sıkıla, "Varşova'da aldığım borcu, dostum, şu sıralar vereceğim. Kesinlikle vereceğim," diye fısıldadığını duyuyordu.

XVI

Bir keresinde Mihail Averyanıç, öğle yemeğinden sonra Andrey Yefimıç'ın kanepede uzandığı bir vakit geldi. Öyle ki, aynı anda elinde bromür şişesiyle Hobotov da belirdi. Andrey Yefimıç ağır ağır yerinden kalktı, kanepeye kollarını dayayarak oturdu.

Mihail Averyanıç:

– Sevgili dostum, –diye söze başladı,– bugün yüzünüzün rengi dünden çok daha iyi. Aferin size! Vallahi, aferin!

– Artık iyileşmenin vakti geldi meslektaşım, –dedi Hobotov esneyerek.– Bu sürüncemeden sanırım siz de bıktınız.

Mihail Averyanıç neşeli:

– İyileşeceğiz tabii ki! –diye devam etti.– Daha yüz yıl yaşayacağız! Aynen öyle!

Hobotov:

– Yüz olmasa da yirmi yıl daha yaşarsınız, –diye teselli etti.– Hadi, hadi, üzülmeyin meslektaşım. Yeter enseyi karartttığınız.

Mihail Averyanıç:

– Daha kendimizi göstereceğiz! –diyerek bir kahkaha attı ve arkadaşının dizine şaplağı indirdi.– Göstereceğiz daha! Önümüzdeki yaz, Tanrı izin verirse Kafkasya'ya seyahat edeceğiz ve bütün yolu at üzerinde hop hop hop diye gideceğiz. Kafkasya'dan döndüğümüzde de düğünde dans ederiz belki. –Mihail Averyanıç kurnaz kurnaz göz kırptı.– Evlendiririz sizi, sevgili dostum... evlendiririz...

Andrey Yefimiç birden pisliğin boğazına çıktığını hissetti. Kalbi müthiş bir şekilde atmaya başladı. Yerinden hızla kalktı.

– Adilik bu sizinkisi! –dedi pencereye doğru yürürken.– Ne kadar adice konuştuğunuzun farkında değil misiniz?

Konuşmasına yumuşak bir tonda ve nazikçe devam etmek istedi, ancak istem dışı bir hareketle birdenbire yumruklarını sıkarak kafasının üzerine kaldırdı. Kıpkırmızı kesilerek ve bütün vücuduyla titreyerek her zamankinden farklı bir sesle:

– Yalnız bırakın beni! –diye bağırdı.– Defolun! İkiniz de defolun!

Mihail Averyanıç ile Hobotov ayağa kalktılar. Gözlerini önce hayretle, sonra korkuyla doktorun üzerine diktiler.

Andrey Yefimiç bağırmayı sürdürdü:

– İkiniz de defolun! Ahmaklar sizi! Aptallar! Ne arkadaşlığınıza ne de senin ilaçlarına ihtiyacım var, ahmak herif! Adilik bu! İğrençlik!

Hobotov ve Mihail Averyanıç şaşkınlıkla birbirlerine bakarak kapıya doğru geri geri gittiler ve antreye çıktılar. Andrey Yefimiç bromür şişesini kaptığı gibi peşleri sıra fırlattı. Şişe eşiğe çarparak şangırtıyla parçalara ayrıldı.

Antreye koşan doktor ağlamaklı bir sesle haykırdı:

– Cehenneme kadar yolunuz var! Cehenneme kadar!

Misafirler gidince Andrey Yefimiç sıtma geçirir gibi titreyerek kanepeye uzandı ve uzun bir süre tekrar edip durdu:

– Ahmak herifler! Aptallar!

Sakinleşince aklına gelen ilk düşünce, zavallı Mihail Averyanıç'ın şimdi fevkalade utanmış hissettiği, canının sıkıldığı ve bütün bu yaşananların korkunç olduğuydu. Böylesi bir şey daha önce hiç başına gelmemişti. Aklı ve nezaketi nereye kaybolmuştu? Her şeyi derinlemesine anlayışı, o felsefi kayıtsızlığı neredeydi?

Doktor utancından ve kendine kızdığından bütün gece uyuyamadı. Sabah saat ona doğru postaneye gitti ve postane müdüründen af diledi.

Derinden etkilenen Mihail Averyanıç kuvvetle dostunun elini sıkarak iç çekti.

– Yaşananları unutalım, geçmişe mazi derler.

Sonra birdenbire öyle bir bağırdı ki, bütün postacı ve müşteriler titredi.

–Lyubavkin! Sandalye getir.

O sırada taahhütlü bir mektubu gişeden uzatmaya çalışan bir kadına da:

–Sen de bekle! –diye bağırdı.– Meşgul olduğumu görmüyor musun?

Andrey Yefimıç'a dönerek kibarca devam etti:

– Geçmişi düşünmeyelim. Rica ederim oturun, sevgili dostum.

Bir dakika boyunca susarak oturdu, dizlerini okşadı, daha sonra şöyle dedi:

– Size darılmak aklımdan bile geçmedi. Hastalık şakaya gelmez, anlıyorum. Dünkü galeyanınız doktorla beni korkuttu. Daha sonra sizin hakkınızda uzun uzun konuştuk. Sevgili dostum, neden hastalığınızla ciddi bir şekilde ilgilenmek istemiyorsunuz? Olacak şey mi? –Sesini iyice alçaltmıştı.– Bu arkadaşça açık sözlülüğüm için kusuruma bakmayın, çok kötü koşullar altında yaşıyorsunuz. Yeriniz daracık, pis, ardınızı kimse toplamıyor, tedavi olmak için paranız yok... Sevgili dostum, doktorla birlikte size bütün kalbimizle yalvarıyoruz, ne olur tavsiyemize kulak verin. Hastaneye yatın! Orada hem sağlıklı yiyecekler, hem bakım, hem de tedavi var. Yevgeni Fedorovıç, aramızda kalsın, ahmağın teki olsa da bilgili bir doktordur. Ona tamamen güvenebilirsiniz. Sizinle ilgileneceğine dair bana söz verdi.

Andrey Yefimıç, postane müdürünün içten ilgisini ve yanaklarında aniden parıldamaya başlayan gözyaşlarını görünce derinden etkilendi. Elini kalbine bastırarak mırıldandı:

– İnanmayın onlara sayın dostum! İnanmayın! Yalan hepsi! Benim hastalığım, yirmi yıl içinde bütün kasabada tek bir akıllı adam bulabilmemdir. Ama o da bir deli! Ortada hiçbir hastalık yok. Yalnızca çıkışı olmayan bir kısırdöngünün içine düştüm. Hiçbir şey umurumda değil. Her şeye hazırım.

– Hastaneye yatın sevgili dostum.

– Umurumda değil dedim ya. Çukura bile yatarım.

– Söz verin, sevgili dostum, Yevgeni Fedoriç ne derse dinleyeceksiniz.

– Rica ederim, söz veriyorum. Ancak tekrar ediyorum, sayın dostum, bir kısırdöngünün içine girdim ben. Şimdi her şey, arkadaşlarımın içten ilgisi bile beni tek bir şeye, ölümüme götürüyor. Ölüyorum ve bunun bilincinde olma cesaretine sahibim.

– Dostum, iyileşeceksiniz.

Andrey Yefimiç sinirlenmişti.

– Neden böyle söylüyorsunuz? Hayatının sonuna gelmiş çok az insan benim şu an yaşadığım şeyleri yaşamıştır. Size böbrekleriniz iyi çalışmıyor, kalbinizde büyüme var gibi şeyler söylediklerinde doğal olarak tedaviye başlarsınız. Deli ya da bir suçlu olduğunuzu söylediklerinde ya da kısacası etrafınızdaki insanların ilgisi bir anda üzerinizde yoğunlaşmaya başladığında, bilin ki artık çıkışı olmayan bir kısırdöngünün içine düşmüşsünüz demektir. İçinden çıkmaya çalışsanız da daha fazla kaybolacaksınız. Bu durumda pes edin, zira hiçbir insani çaba sizi bu durumdan kurtaramayacaktır. En azından ben böyle düşünüyorum.

Bu sırada gişenin önünde bekleyen insan sayısı artmıştı. Arkadaşının işine daha fazla engel olmamak için Andrey Yefimiç ayağa kalkıp vedalaştı. Mihail Averyanıç tekrar dürüstçe söz vermesini rica etti ve doktora dış kapıya kadar eşlik etti.

Aynı gün akşamüzeri Hobotov, beklenmedik bir şekilde gocuğu ve uzun konçlu çizmeleriyle Andrey Yefimıç'ın evinde belirdi. Dün sanki hiçbir şey yaşanmamış gibi şöyle dedi:

– Size bir iş için uğradım, meslektaşım. Sizi çağırmaya geldim. Benimle konsültasyona gelir misiniz?

Hobotov'un, onu gezintiye çıkararak neşesini yerine getirmeye çabaladığını ya da aslında biraz para kazandırmak istediğini düşünen Andrey Yefimıç giyindi, beraber sokağa çıktılar. Dünkü kabahatini telafi edebileceği ve Hobotov ile barışabileceği bu fırsata sevinmişti. Dünkü olayın sözünü dahi etmeyen ve belli ki ona acıyan Hobotov'a yürekten minnettardı. Bu kültürsüz adamdan böylesi bir nezaket beklemek güçtü.

– Hastanız nerede peki? –diye sordu Andrey Yefimıç.

– Benim orada, hastanede. Size çoktandır göstermek istiyordum. Şimdiye kadar karşılaştığım en ilginç vaka.

Hastane avlusuna girdiler, ana binayı geçtikten sonra akıl hastalarının bulunduğu ek binaya doğru yöneldiler. Nedense bu süre boyunca konuşmadılar. Ek binaya girdiklerinde Nikita, alışılageldiği üzere yerinden fırlayıp esas duruşa geçti.

Hobotov, Andrey Yefimıç ile beraber koğuşa girerken alçak sesle:

– Buradaki hastalardan birinin ciğerlerinde komplikasyon gelişmiş, –dedi.– Siz burada bekleyin, ben hemen dönerim. Stetoskopu alıp geleceğim.

Ve çıktı.

XVII

Hava çoktan kararmıştı. İvan Dmitriç yüzünü yastığına gömmüş bir halde yatağında uzanıyordu. Felçli olan hareketsiz oturuyor, dudaklarını kıpırdatarak sessiz sessiz ağlıyordu. Tombul köylü ile postanede tasnifçi olarak çalışan adam ise uyuyorlardı. Etraf sessizdi.

Andrey Yefimıç, İvan Dmitriç'in yatağına oturarak beklemeye başladı. Yarım saat geçti. Odaya Hobotov yerine

kucağında sabahlık, birtakım çamaşırlar ve terliklerle Nikita girdi.

– Buyurun efendim, giyinin, –dedi sessizce.

Sonra boş ve kısa bir süre önce getirildiği belli olan yatağı göstererek ekledi:

– İşte yatağınız, buyurun lütfen. Korkacak bir şey yok, inşallah iyileşirsiniz.

Andrey Yefimıç her şeyi anlamıştı. Tek kelime etmeden Nikita'nın işaret ettiği yatağa geçti ve oturdu. Nikita'nın dikilip beklediğini görünce üstünü tamamen çıkardı. Utanmıştı. Sonra hastane kıyafetlerini üzerine geçirdi. Altına giydiği içlik çok kısa, gömleği uzundu. Sabahlığı ise isli balık kokuyordu.

– İnşallah iyileşirsiniz, –diye tekrar etti Nikita.

Andrey Yefimıç'ın çıkardığı kıyafetleri kucağına aldı, dışarı çıkarak kapıyı ardından kapadı.

Utanarak sabahlığına sarınan ve yeni kıyafetleri içinde bir tutukluya benzediğini hisseden Andrey Yefimıç:

–Umurumda değil... –diye düşündü.– Ne fark eder ki?.. İster frak olsun, ister asker üniforması, ister sabahlık...

Peki ya saati ne olacaktı? Ya yan cebindeki not defteri, sigaraları? Nikita kıyafetlerini nereye götürmüştü? Bir daha belki de ölene kadar pantolonunu, yeleğini, çizmelerini giymek zorunda kalmayacaktı. Bütün bunlar ilk defa ona garip, hatta anlaşılmaz gelmişti. Andrey Yefimıç artık ev sahibesi Belova'nın evi ile Altıncı Koğuş arasında hiçbir farkın olmadığına, bu dünyadaki her şeyin saçma ve boş olduğuna emindi. Bu arada elleri titremeye, ayakları buz kesmeye başlamıştı. İvan Dmitriç'in birazdan uyanıp onu sabahlığının içinde göreceği fikri ürkütücüydü. Ayağa kalktı, biraz dolaştı, sonra tekrar yerine oturdu.

Böylece yarım saat, bir saat geçti. Oturmaktan canı sıkılmıştı. Peki, bu insanlar gibi burada günlerce, haftalarca, hatta yıllarca yaşamak mümkün müydü? İşte o da oturmuş, dolaşmış, sonra tekrar oturmuştu. Gidip pencereden

dışarı bakabilir, sonra tekrar bir köşeden diğerine geçebilirdi. Peki, sonra ne olacaktı? Burada sürekli heykel gibi oturup düşünecek miydi? Hayır, hiç mümkün gözükmüyordu.

Andrey Yefimıç yerine uzandı, ancak hemen sonra kalktı, sabahlığının koluyla alnındaki soğuk teri sildi ve bütün yüzünün isli balık koktuğunu hissetti. Tekrar gezinmeye başladı.

Hayretle kollarını iki yana açarak söylendi:

– Bir yanlış anlaşılma olmalı... Bunu çözüme kavuşturmalı, ortada bir yanlış anlaşılma var.

O sırada İvan Dmitriç uyandı. Yanaklarını yumruklarıyla destekleyerek yerine oturdu. Yere tükürdü. Daha sonra ilgisizce doktora baktı. İlk anda hiçbir şey anlamadığı belli oluyordu; ama çok geçmeden uykulu yüzünde kötücül ve alaycı bir ifade belirdi. Bir gözünü kapayarak, yarı uykulu ve boğuk bir sesle:

– Aha, sizi de tıkmışlar buraya sevgili dostum! –dedi.– Çok sevindim. İnsanların kanını emiyordunuz, şimdi sizinkini emecekler! Mükemmel!

İvan Dmitriç'in sözlerinden korkan Andrey Yefimıç:

– Bir yanlış anlaşılma olmalı, –dedi.

Omuzlarını silkerek tekrarladı:

– Bir çeşit yanlış anlaşılma...

İvan Dmitriç bir kez daha yere tükürdü ve yatağına uzandı.

– Lanet olası hayat! En acı ve kırıcı olan şey, bu hayatın acılara karşılık olarak mükâfatla sonra ermemesi. Operadaki gibi zaferle değil, ölümle son bulacak olması. Köylüler gelip ölüyü kollarından ve bacaklarından tutup bodrum katına atacaklar. Brrr! Neyse... Öteki dünyada güzel vakit geçiririz biz de. Öte taraftan bir hayalet gibi belirip bu menfurları korkuturum. Saçlarını korkudan ağartırım.

Hastaneye dönen Moyseyka doktoru görür görmez elini uzattı:

– Bir kapik versene!

XVIII

Andrey Yefimıç pencereye yanaştı, kırlara baktı. Karanlık çoktan bastırmıştı. Ufkun sağ tarafından soğuk ve kızıl bir ay doğmaktaydı. Hastane duvarının biraz ötesinde, fazla değil, yüz sajen* kadar uzaklıkta taş duvarlarla çevrili yüksek ve beyaz bir ev duruyordu. Hapishaneydi burası. Andrey Yefimıç:

– İşte gerçeklik bu! –diye düşündü ve korktu.

Ay, hapishane, çitlerdeki çiviler, kemikleri kömüre çeviren fabrikanın uzakta parıldayan alevleri de korkunç gözüküyordu. Arkasında birinin iç çektiğini duydu. Andrey Yefimıç etrafına bakındı, göğsünde parıldayan yıldızları ve nişanlarıyla bir adam gördü. Adam sinsice bir gözünü kırparak gülümsüyordu. Bu da ona korkunç görünmüştü.

Andrey Yefimıç ne ayın ne de hapishanenin görünüşünde özel bir durum olmadığına, akli dengesi yerinde olan insanların da nişan taşıyabileceklerine, her şeyin zamanla çürüyüp çamura dönüşeceğine kendini inandırmaya çalışsa da, içini öyle bir umutsuzluk hissi kapladı ki, iki eliyle demir parmaklıklara sarıldı, bütün gücüyle sarstı. Sağlam parmaklıklar yerinden oynamadı bile.

Daha sonra, bu kadar korkmamak için İvan Dmitriç'in yatağına gidip oturdu. Titreyerek ve soğuk terlerini silerek mırıldandı:

– Moralim çok bozuk, dostum. Ümitsizliğe düştüm.

– Siz de felsefe yapın, –dedi İvan Dmitriç alaycı bir ifadeyle.– Aman Tanrım... Evet, evet... Bir ara Rusya'da felsefenin olmadığını, ancak önemsiz insanlar dahil herkesin felsefe hakkında fikir yürüttüğünü söylemiştiniz.

Andrey Yefimıç ağlamak, kendini acındırmak istiyormuş gibi bir sesle devam etti:

– Ancak gelin görün ki, önemsiz insanların felsefe yapmasından kimseye zarar gelmez. Bu art niyetli gülüşünüzün

---

* 2.16 metreye denk gelen eski bir Rus uzunluk ölçüsü birimi. (ç.n.)

sebebi nedir, sevgili dostum? Bu hayattan memnun kalmayan önemsiz insanlar felsefe de mi yapmasınlar? Akıllı, eğitimli, onurlu, özgürlüğüne düşkün, Tanrı'nın benzerliğinde yaratılan bir insanın doktor olarak pis, aptal bir kasabaya gidip şişelerin, sülüklerin, hardal yakılarının arasında bütün hayatını geçirmekten başka şansı yoktur. Bunların hepsi şarlatanlık, dar görüşlülük, adilik! Aman Tanrım!

– Saçmalıyorsunuz. Doktorluğa karşıysanız bakan olsaydınız.

– Hayır, bizden bir şey olmaz. Güçsüz insanlarız biz, sevgili dostum. Vurdumduymazdım, neşeli ve sağlıklı bir şekilde mantık yürütebiliyordum. Manen güçsüz kalır kalmaz hayatın kaba bir sillesini yemem yetti. Sonrası bezginlik... Güçsüzüz biz, zavallı yaratıklarız. Siz de öylesiniz, sevgili dostum. Zekisiniz, cömertsiniz, annenizin sütünden iyi dürtüler emmişsiniz, ancak hayata adımınızı atar atmaz yorgun ve hasta düşmüşsünüz. Güçsüzüz biz, güçsüz!

Akşamın karanlığıyla birlikte korku ve gücenme duygusunun dışında başka bir tedirgin edici duygu daha Andrey Yefimıç'a sıkıntı veriyordu. Sonunda canının bira ve sigara içmek istediğini fark etti.

– Biraz dışarı çıkacağım sevgili dostum. Buraya biraz ışık getirmelerini söyleyeceğim. Ben böyle yapamam... dayanamam...

Andrey Yefimıç kapıya doğru yöneldi. Kapıyı açar açmaz Nikita yerinden fırlayarak yolunu kesti.

– Nereye gidiyorsunuz? Olmaz, çıkamazsınız! Şimdi uyku vakti!

Andrey Yefimıç şaşkına döndü.

– Sadece bir dakikalığına avluda dolaşacağım!

– Olmaz, çıkamazsınız, yasak. Siz de biliyorsunuz bunu.

Nikita kapıyı doktorun yüzüne çarptı ve kapıya yaslandı.

Andrey Yefimıç omuzlarını silkerek sordu:

– Buradan çıkacak olsam kime ne? Anlamıyorum ki!

–sesi titremeye başlamıştı– Nikita, çıkmam lazım! Çıkmam lazım diyorum!

Nikita öğüt verir gibi bir tavırla:

– Düzeni bozmayınız, –dedi,– bu iyi bir şey değil!

İvan Dmitriç yerinden fırlayarak bağırdı:

– Bu da ne demek şimdi? Ne hakla dışarı salmaz? Bizi burada tutmaya nasıl cüret ederler? Hüküm giymeden kimsenin özgürlüğünden mahrum bırakılamayacağı kanunda açık bir şekilde yazılı! Zorbalık bu! Keyfi hareket ediyorlar!

İvan Dmitriç'in bağırmasından cesaret bulan Andrey Yefimıç:

– Tabii ki, keyfi hareket! –dedi.– Çıkmam lazım, çıkmak zorundayım! Buna hakkı yok! Bırak beni, sana diyoruz!

İvan Dmitriç kapıyı yumruklayarak bağırdı:

– Duyuyor musun, beyinsiz hayvan? Aç yoksa kırarım kapıyı! Canavar herif!

Büsbütün titreyen Andrey Yefimıç:

– Aç diyorum! –diye bağırdı.– Aç, emrediyorum!

Kapının ardından Nikita'nın sesi duyuldu:

– Konuş hele konuş! Biraz daha konuş!

– En azından git de Yevgeni Fedoriç'ı çağır! Buraya gelmesini rica ettiğimi söyle... Bir dakikalığına!

– Yarın gelir kendisi.

Bu arada İvan Dmitriç sözlerini sürdürüyordu:

– Bizi buradan hiç salmayacaklar! Çürütecekler bizi burada! Tanrım, öbür dünyada cehennem gerçekten yok mu? Bu alçaklar yaptıklarından ötürü bağışlanacak mı? Nerede adalet?

İvan Dmitriç kapıya yüklenerek kısık sesle bağırdı:

–Aç kapıyı alçak herif, nefesim daralıyor! Kafamı kıracağım! Katiller!

Nikita kapıyı hızla açtı. İki eli ve diziyle Andrey Yefimıç'ı kaba bir şekilde itti. Daha sonra elini yukarı kaldırıp yüzüne bir yumruk indirdi. Andrey Yefimıç, kocaman, tuzlu

bir dalganın başını örterek onu yatağa sürüklediğini hissetti. Ağzında tuzlu bir tat vardı, muhtemelen dişleri kanamıştı. Yüzmek istiyormuş gibi kollarını açarak etraftaki birinin yatağına tutundu. Bu esnada Nikita'nın sırtına iki kez vurduğunu hissetti.

İvan Dmitriç avaz avaz bağırıyordu. O da dayak yemiş olmalıydı.

Sonra her yer sessizleşti. Ayın pürüzsüz ışığı parmaklıkların arasından vuruyor, yere ağa benzeyen bir gölge düşürüyordu. Etrafta korkunç bir hava hâkimdi. Andrey Yefimıç nefesini tutarak yatağında uzanıyordu. Dehşet içinde tekrar dayak yiyecek mi diye bekliyordu. Sanki birisi orağı almış, içine batırmış, göğsünün ve bağırsaklarının üzerinde çeviriyordu. Ağrıdan yastığını ısırıyor, dişlerini sıkıyordu. Ve olanca karmaşıklığın arasında aniden kafasında korkunç ve tahammül etmesi güç bir düşünce açık bir şekilde parladı. Ay ışığının altında kara birer gölge olarak görünen bu insanlar, yıllarca, her gün onun çektiği acının aynısını çekiyor olmalıydılar. Nasıl olur da yirmi yıldan fazla bir süredir bu durumu anlamamış, anlamak istememişti? Acının ne demek olduğuna dair bir fikri yoktu, bu yüzden suçlu sayılamazdı. Ama Nikita gibi amansız ve kaba vicdanı, tepeden tırnağa buz kesmesine neden olmuştu. Yerinden fırladı. Bütün gücüyle bağırmak ve bir an önce Nikita'yı, sonra Hobotov'u, idare amirini, sağlık memurunu, daha sonra da kendini öldürmek istedi. Ancak göğsünden tek bir ses çıkmadı, ayakları onu dinlemedi. Nefesi kesilerek gömleğinin ve sabahlığının göğüs kısmını parçaladı. Hissiz bir halde yatağına yığıldı.

XIX

Ertesi sabah doktor baş ağrısıyla uyandı. Kulakları çınlıyor, bütün vücudunda kırgınlık hissediyordu. Dünkü zayıflığını hatırlamak ona utanç verici gelmiyordu. Dün pısırık davranmış, aydan bile korkmuştu. Daha önce varlığından

haberdar olmadığı duygu ve düşüncelerini samimi bir şekilde ifade etmişti. Örneğin, felsefe yapmaya çalışan önemsiz insanların tatmin edilmediklerine dair düşünceleri gibi. Ancak şimdi hiçbir şey umurunda değildi.

Yemek yemiyor, bir şey içmiyor, susarak hareketsiz yatıyordu. Kendisine soru yöneltildiği zaman, "Umurumda değil. Cevap vermeyeceğim... Hiçbir şey umurumda değil," diye düşünüyordu.

Öğleden sonra Mihail Averyanıç geldi. Bir paket çayla bir kavanoz marmelat getirdi. Daryuşka da gelmiş, bir saat boyunca yatağın yanında dikilerek yüzünde donuk bir kederli ifadeyle onu izlemişti. Doktor Hobotov da ziyarete gelenler arasındaydı. O da bir şişe bromür getirmiş, Nikita'ya koğuşta bir şeyler tütsülemesini emretmişti.

Akşama doğru Andrey Yefimıç felç geçirerek öldü. İlk başta bütün vücudunu saran bir titremeyle mide bulantısı duydu. Sanki iğrenç bir şey, parmakları dahil bütün vücuduna nüfuz etmiş, midesinden başına kadar yayılmış, gözlerinin ve kulaklarının içine akmıştı. Gözlerinin önündeki her şey yemyeşildi. Andrey Yefimıç sonunun geldiğini anladı. İvan Dmitriç'in, Mihail Averyanıç'ın ve milyonlarca insanın ölümsüzlüğe inandığını anımsadı. Peki, ölümsüzlük gerçekten var mıydı? Ama o ölümsüzlüğü istemiyordu, sadece bir anlığına aklına gelmişti bu düşünce. Önceki gece hakkında bir şeyler okuduğu güzel ve zarif geyik sürüsü önünden geçip gitti. Daha sonra kadının biri kendisine taahhütlü bir mektup uzattı. Mihail Averyanıç bir şeyler söyledi. Sonra her şey kayboldu ve Andrey Yefimıç sonsuza kadar maziye gömüldü.

Köylüler gelip doktoru ellerinden ve ayaklarından tutarak şapele götürdüler. Ay ışığının aydınlattığı gece boyunca masanın üzerinde gözleri açık yattı. Sabah olunca Sergey Sergeiç geldi. İsa'nın çarmıha gerilmiş tasviri önünde yürekten dua ettikten sonra eski şefinin gözlerini kapadı.

Ertesi gün Andrey Yefimıç'ı defnettiler. Cenazeye sadece Mihail Averyanıç ile Daryuşka gelmişlerdi.

Çehov bir taşra kasabasındaki akıl hastanesinde geçen bu novellasında, eğitimli bir hasta olan İvan Dmitriç ile Doktor Andrey Yefimıç arasındaki felsefi çatışmaya odaklanır. İvan Dmitriç maruz kaldıkları adaletsizliğe, içinde yaşamaya zorlandıkları berbat koşullara karşı çıkarken, Andrey Yefimıç bunları görmezden gelmekte ısrar eder ve durumu değiştirmek için kılını bile kıpırdatmaz. Doktor sonunda içine düştüğü "felsefi" yanılgının farkına vardığında ise artık iş işten geçmiştir. Altıncı Koğuş, Rusya'nın ve ülkenin sorunlarıyla ilgilenmek yerine onları uzaktan izlemeyi tercih eden elit Rus aydınının "deliliği"nin simgesidir adeta.

Altıncı Koğuş, Russkaya Mısl dergisinin 1892 kasım sayısında yayımlandığında büyük ilgi görmüştü. Hatta Lenin'in de yapıtı okuduktan sonra dehşete kapıldığı, "Kendimi Altıncı Koğuş'a kapatılmış gibi hissettim" dediği rivayet edilir.

ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV (1860-1904): Büyük Rus tiyatro yazarı ve modern öykünün en önemli ustalarından olan Çehov, Rus Gerçekçilik okulunun önde gelen temsilcisidir. Taganrog'da dünyaya geldi. Lisede Yunan ve Latin klasiklerini temel alan bir eğitim gördü. 1879'da Moskova'ya giderek tıp fakültesine yazıldı ve 1884'te doktor oldu. *Alacakaranlıkta* adlı öykü kitabıyla 1887'de Rus Akademisi tarafından verilen Puşkin Ödülü'nü kazandı. Yaklaşık bin sözcükten oluşan komik kısa öykü türünü başlı başına bir sanat haline getirdi. Ancak 1888'de yayımlanan *Bozkır* adlı yapıtıyla komik öykülere sırt çevirmiş oldu. Önemli oyunları arasında *Ayı* (1888), *Evlenme Teklifi* (1889), *Martı* (1896), *Vanya Dayı* (1899), *Üç Kız Kardeş* (1900) ve *Vişne Bahçesi* (1903) sayılabilir.

9 786052 951569

7 TL